

ขบวนการเสรีไทยกับปัญหาการประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตร

Free Thai Movement and Coordination Problems with the Allies

รับบทความ 03/01/2022

แก้ไขบทความ -

ยอมรับบทความ 03/01/2022

สุวิทย์ ธีรศาสตร์¹

Suwit Theerasawat

บทคัดย่อ

ขบวนการเสรีไทยเป็นองค์กรหลักทางการทหารและการเมืองที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย ตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น และรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งนำพาประเทศไปเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและยังถ่วงน้ำหนักไปประกาศสงครามกับมหาอำนาจสหรัฐและอังกฤษ ขบวนการเสียเวลาประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตรถึง 1067 วัน กว่าจะได้อาวุธจากฝ่ายสัมพันธมิตรเพราะไม่สามารถติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้สะดวก เนื่องจากเป็นองค์กรลับที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลและญี่ปุ่นและเสียเวลาฝึกเสรีไทยในต่างประเทศให้เป็นทหารและสายลับ แต่เมื่อได้อาวุธและครูฝึกมาแล้ว ขบวนการได้ฝึกคนไทยที่รักชาติที่อาสามาเป็นเสรีไทย ได้ถึง 8 หมื่นคน ในเวลาเพียง 180 วัน จนพร้อมที่จะต่อต้านญี่ปุ่นด้วยกำลัง แต่บังเอิญสงครามโลกยุติลงก่อน จึงมิได้ใช้เสรีไทยรบกับญี่ปุ่น แต่ก็มีพอให้ไทยรอดพ้นจากการถูกปรับเป็นประเทศผู้แพ้สงครามและยังรักษาเอกราชอยู่ได้

คำสำคัญ: ขบวนการเสรีไทย ปรีดี พนมยงค์

¹ศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University.

Abstract

Free Thai Movement, the biggest secretly movement in military and politic of Thai history, was settled to against Japan, Field Marshal Plaek Phibulsongkharm (Phibul) decided to join the Japan's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere and declared war on the United Kingdom and the United States. Free Thai Movement had coordinated for 1067 days to get the weapons from the Allies because it was inconvenience in coordination due to the secretly movement was the opponent of the government and Japan. In addition, the movement had trained 80,000 persons to be soldiers and agents after getting weapons and trainers for only 180 days until they were ready to against Japan. Fortunately, the war ended, because of Free Thai Movement, Thailand got off to be the loss incurred country and maintained independence.

Keywords: *Free Thai Movement, Pridi Banomyong*

บทนำ

การเข้าสงครามมหาเอเชียบูรพาของไทยเป็นเหตุการณ์ 1 ใน 3 ที่สำคัญที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ครั้งแรก คือ สงครามเก้าทัพ (2328) ในสมัย ร.1 ครั้งที่ 2 คือ วิกฤติการณ์ รศ.112 (2436) ใน สมัย ร.5 และ ครั้งที่ 3 คือ การเข้าสงครามมหาเอเชียบูรพา (8 ธ.ค. 2485) การเข้าร่วมสงครามของไทย โดย ยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพไปตีมลายูและพม่า ทำให้ไทยรอดตัวไม่เสียหายเท่าเพื่อนบ้าน แต่การทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับสหรัฐและอังกฤษ (25 ม.ค. 2485) ทำให้ไทยเกือบตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เพราะเมื่อสงครามโลกยุติลง ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ไทยควรจะต้องแพ้ด้วย แต่ไทยรอดตัว เพราะการก่อตั้งขบวนการเสรีไทย ผู้เขียนบทความสนใจเรื่องนี้ นอกจากคุณูปการของขบวนการนี้ต่อประเทศไทย แล้วยังมีประเด็นที่ยังไม่มีใครศึกษาวิจัย คือ ไทยเริ่มก่อตั้งขบวนการเสรีไทย ตั้งแต่แรกเมื่อกองทัพญี่ปุ่น บุกประเทศไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 แต่กว่ายุทธโธปกรณ์ ลีोटแรกที่สัมพันธมิตร ส่งมาทางเครื่องบิน ถึงขบวนการเสรีไทย ที่ใกล้เขาปลาว่า อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี ในวันที่ 5 ธันวาคม 2487 ซึ่งเป็นเวลาห่างกันถึง 1067 วัน (หรืออีก 3 วันจะครบ 3 ปี) ทำให้เกิดความสงสัย คือคำถามว่า มีปัญหาอุปสรรคใดในการประสานงาน จึงได้ในเวลามากขนาดนั้น ไทยได้นำอาวุธเหล่านี้ไปฝึกกำลังพลเสรีไทยทันทีภายใน 6 เดือน ไทยก็สามารถสร้างกองทัพเสรีไทย 8 หมื่น คนได้ จนพร้อมที่จะขับไล่ญี่ปุ่นออกจากประเทศไทยในเดือนพฤษภาคม 2488 ประเด็นปัญหาการประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตรและการประสานงาน

ระหว่างเสรีไทยในประเทศไทยกับเสรีไทยในสหรัฐและอังกฤษนี้จึงเป็นประเด็นหลักที่จะนำเสนอในบทความนี้ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจภาพรวมของขบวนการและเห็นความเชื่อมโยงของประเด็นหลักกับขบวนการเสรีไทย จึงจะขอกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องพอสังเขปด้วย

ไทยเข้าไปพัวพันกับสงครามมหาเอเชียบูรพาอย่างไร

สงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในยุโรปเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2480 รัฐบาลไทยวางตัวเป็นกลาง ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสแพ้เยอรมัน ไทยเห็นความอ่อนแอของรัฐบาลอินโดจีนของฝรั่งเศส จึงขอปรับปรุงเส้นเขตแดน โดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่ง ฝรั่งเศสไม่ยอม เกิดสงครามระหว่างไทย ฝรั่งเศส ไทยเป็นต่อในการรบทางบก แต่ทางเรือไทยเพลี่ยงพล้ำ ญี่ปุ่นเข้ามาใกล้เคียง ทำให้ไทยได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่เคยเสียให้ฝรั่งเศสในสมัย ร.5 กลับคืนมา ทำให้ไทยมีความมั่นใจยิ่งขึ้น ไปทางนิยมชมชอบญี่ปุ่น แต่เมื่อญี่ปุ่นเอากองทัพใหญ่มาจ่ออาวไทย และชายแดนของไทยด้านเขมร ในคืนวันที่ 7 ธันวาคม 2484 และให้เวลารัฐบาลไทยตัดสินใจ เพียง 3 ชั่วโมง ช่วงวิกฤตนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและ ผบ.ทหารสูงสุด ซึ่งไปตรวจราชการชายแดนเขมร จะมาถึงท่าเนียบและที่ประชุม ครม. 6.50 น. ของวันที่ 8 ธันวาคม ใช้เวลาพิจารณา 40 นาที รัฐบาลก็มีคำสั่งให้ทหารไทยทุกแนวรบหยุดยิงเวลา 7.30 น. ในวันนั้นรัฐบาลไทยมีมติอนุมัติให้ผู้แทนของรัฐบาลไทย ลงนามในสัญญากับจักรวรรดิญี่ปุ่นในบ่ายของวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ไทยยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพไปตีมลายูและพม่า ของอังกฤษ และอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นแก่กองทัพญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจะเคารพในเอกราชของไทย หลังจากเครื่องบินญี่ปุ่นถล่มเรือประจัญบานของอังกฤษ 2 ลำ ที่ส่งมาป้องกันฐานทัพที่ใหญ่และเข้มแข็งที่สุดของอังกฤษ ที่สิงคโปร์ เรือคู่นั้นจมในอ่าวไทย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2484

ต่อมาในวันที่ 21 ธันวาคม 2484 จอมพล ป.พิบูลสงครามกับญี่ปุ่นก็ลงนามในสัญญาที่วัดพระแก้วเป็นพันธมิตรทางทหาร จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าทำสงครามกับประเทศที่ 3 กลุ่มผู้นำไทยส่วนมากคิดว่าญี่ปุ่นจะชนะในสงคราม ในเมื่อเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้ว ก็ควรจะร่วมมือกับญี่ปุ่นสุด ๆ ไปเลย รัฐบาลไทยจึงประกาศสงครามกับสหรัฐและอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม 2485 และอังกฤษได้ประกาศสงครามตอบในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2485 ส่วนสหรัฐถือว่าไทยเป็นดินแดนที่ถูกยึดครองถูกญี่ปุ่นบังคับ ยังไม่ประกาศสงครามตอบ ซึ่งมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อความคงอยู่ของประเทศไทย เพราะไทยอาจหาญ ไปประกาศสงครามกับมหาอำนาจ สหรัฐที่มีกองทัพมหา ร่ำรวย มีทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มากและดีที่สุดในโลก กับอังกฤษซึ่งมีอาณานิคมอยู่ทั่วโลก ครม.ไทยบางส่วน เช่น ดร.ปรีดี พนมยงค์ รมต.คลัง นายดิเรก ชัยนาม รมต.ต่างประเทศ พ.ต.วิลาศ โอสถานนท์ รมช.คมนาคม ไม่เห็นด้วยกับนโยบาย

ดังกล่าว สร้างปัญหาให้กับประเทศไทยมาก ไม่อยากให้ไทยเป็นหุ่นเชิดของญี่ปุ่นและเชื่อว่าญี่ปุ่นจะแพ้สงครามในที่สุด จึงถูกปรับออกจาก ครม. ตั้งแต่ต้น หลังเข้าสงครามกับญี่ปุ่นไม่กี่วัน พอตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่าง 1 ตำแหน่ง จึงให้ ดร.ปรีดี ดำรงตำแหน่ง ญี่ปุ่นได้เอาดินแดนของไทยที่เสียให้กับอังกฤษในสมัย ร.5 มายกให้เป็นรางวัลกับไทยคือ 4 รัฐมลายู ได้แก่ กลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี (เคดาห์) และ ปะลิส ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย รัฐเชียงตุง และเมืองพาน รวม 6 จังหวัด

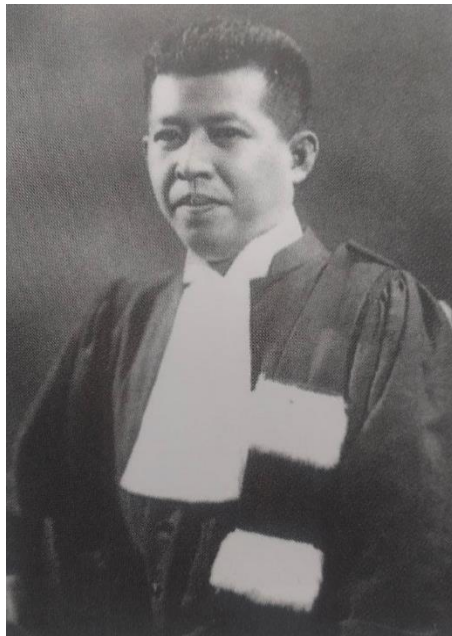
กำเนิดเสรีไทย

ความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่นได้เกิดขึ้นทั้งคนไทยในประเทศและในต่างประเทศ (สหรัฐและอังกฤษ) ยังเกิดในเวลาไล่เลี่ยกัน สำหรับในประเทศ ในเย็นวันที่ 8 ธันวาคม 2484 มีนักการเมือง (ส่วนมากเป็น ส.ส.) สายเสรีนิยม หลายคน เข้าร่วมการประชุมที่เคหะสถานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ (2445-2526) ที่บ้าน โดยมีได้นัดหมาย เท่าที่ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จำได้ดี นายจำกัฏ พลากร นายทวี ตะเวทิกุล นายสงวน ตุลารักษ์ นายชาญ บุณนาค หลวงบรรณกรโกวิท นายเตียง ศิริขันธ์ ม.ล.กวี เดชาดิวงศ์ นายปรามิทธิ์ พึ่งสุนทร ในการประชุมอย่างไม่เป็นทางการที่บ้าน ดร.ปรีดี พนมยงค์ (ทำเนียบท่าช้าง ถนนพระอาทิตย์) วันต่อมายังมีแกนนำ เช่น นายวิจิตร ลุลิตานนท์ นายสงวน จุฑาเดมิย์ ร.ต.อ.เชื้อ สุวรรณสร นายถวิล อุดล (ส.ส.ร้อยเอ็ดหลายสมัย) นายจำลอง ดาวเรือง (ส.ส.มหาสารคามหลายสมัย) นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ส.ส.อุบลราชธานีหลายสมัย) นายพื้ง ศรีจันทร์ นายทอง กันทาธรรม (ส.ส.แพร่) นายสนธิ ผิวฉนวน นายเอื้อน พานิชวิทย์ พล.ร.ต.สังวรณ สุวรรณชีพ (ผู้บัญชาการกรมสารวัตรทหาร) และ นายทวี บุญยเกตุ (เลขาธิการ ครม.หลายรัฐบาล) เป็นต้น ที่ประชุมเห็นพ้องว่าจะต่อต้านญี่ปุ่น และ รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อขอ การสนับสนุน และต่อมาเมื่อขบวนการเสรีไทยเข้มแข็ง มีแผนจะลุกฮือต่อต้านญี่ปุ่น แต่ขอให้สหรัฐและ อังกฤษรับปากว่า จะรับรองเอกราชของไทยหลังสงครามโลกยุติ ซึ่งสหรัฐเห็นด้วย แต่อังกฤษไม่รับปาก ที่แรก ดร.ปรีดี คิดจะไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในพม่า แต่ต่อมาพบว่า ถูกญี่ปุ่นยึดได้ และทราบจากวิทยุ สัมพันธมิตรว่า คนไทยในสหรัฐและอังกฤษได้จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นก็คิดว่าอุดมการณ์ตรงกัน จึงตัดสินใจเดินทางไปนครจุงกิง เมืองหลวงของจีนขณะนั้น (รัฐบาลเจียงไคเช็ค) เพื่อเจรจากับ ผู้แทนสัมพันธมิตรที่นั่น จึงตัดสินใจส่งนายจำกัฏ พลากร ซึ่งมีความคิดต่อต้านญี่ปุ่นเป็นคนแรกที่มาพบ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ที่บ้าน

สำหรับเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่ประกาศต่อชาวโลกทางวิทยุของสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2484 ว่า เป็นกลุ่มคนไทยที่ต่อต้านญี่ปุ่น และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทย ไม่ยอมรับคำสั่งของรัฐบาลไทย เพราะเชื่อว่าอยู่ใต้อำนาจของญี่ปุ่น ซึ่งความคิดนี้ตรงกับรัฐบาลสหรัฐที่เชื่อว่ารัฐบาลไทยอยู่ในอำนาจของญี่ปุ่นจึงไม่ประกาศสงครามไทย (เมื่อไทยประกาศสงครามกับสหรัฐ) จำนวนเสรีไทยที่สมัครเป็นทหาร (โดยทหารอเมริกัน เป็นผู้ฝึกสอน) มี 43 คน (ส่วนมากเป็นนักเรียนทุนรัฐบาล) เสรีไทยที่ไม่ได้เป็นทหารมี 8 คน เป็นข้าราชการสถานทูตและครอบครัว ที่เหลือเป็นนักศึกษา ในจำนวน 32 คนนี้เป็นสตรี 12 คน มี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐ รวมเสรีไทยในสหรัฐมี 75 คน

ภาพที่ 1 จอมพล ป.พิบูลสงคราม (2490-2507) นายกรัฐมนตรีไทยระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา
ที่มา (กนต์ธีร์ ศุภมงคล, 2537: หน้าปก)

ภาพที่ 2 ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ (2443-2526) หัวหน้าขบวนการเสรีไทย
ที่มา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549: 47)

ภาพที่ 3 พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส (2437-2512) อดีตรองนายกรัฐมนตรีและอธิบดีกรมตำรวจ
และรองหัวหน้าของขบวนการเสรีไทย
ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 135)

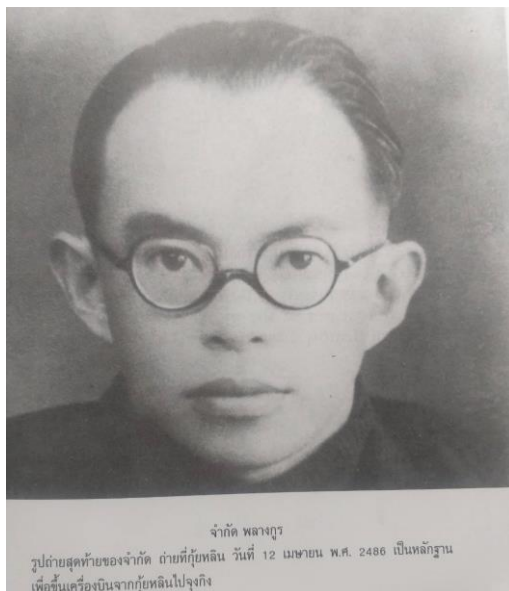
ภาพที่ 4 ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (2448-2540) หัวหน้าเสรีไทยสายสหรัฐอเมริกาและ ม.ล.خاب กุลซร
ทูตทหารไทย ประจำสหรัฐอเมริกาและรองหัวหน้าเสรีไทย
ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 150)

ภาพที่ 5 พท.ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัฒน์ (2443-2510) หัวหน้าเสรีไทยสายอังกฤษและ
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ (2447-2527) เสรีไทยสายอังกฤษ
ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 154)

ภาพที่ 6 ทำเนียบท่าช้าง ถนนพระอาทิตย์ กองบัญชาการลับของขบวนการเสรีไทย
ที่มา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549: 48)

ภาพที่ 7 จำกัต์ พलगูร (2457-2486) เลขาธิการเสรีไทยและตัวแทนลับของหัวหน้าขบวนการเสรีไทย
ที่ไปเจรจากับประธานาธิบดี เจียงไคเช็คที่ จุงกิง
ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 169)

ภาพที่ 8 ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ (2549-2542) เสรีไทยสายอังกฤษ เดินทางโดยเรือดำน้ำ

และเครื่องบินมาประสานกับหัวหน้าเสรีไทย

ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 142)

สำหรับเสรีไทยในอังกฤษ เกิดขึ้นหลังในสหรัฐเล็กน้อย โดยมีนักศึกษามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เป็นแกนนำ เนื่องจากอัครราชทูต เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ไปเข้ากับญี่ปุ่น แต่นักศึกษาไทยและข้าราชการไทย ในสถานทูตส่วนมากไม่เห็นด้วย จำนวนเสรีไทยที่ถูกฝึกเป็นทหาร มี 37 คน (เป็นหม่อมเจ้า 5 องค์ เป็นหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวง อย่างละ 1 คน แต่ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนทุนเป็นข้าราชการสถานทูต 4 คน) ที่ไม่ได้เป็นทหาร 18 คน รวม 57 คน รวมเสรีไทยในสหรัฐและอังกฤษประเทศ มี 132 คน

กำลังพลของเสรีไทย

จำนวนเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา 75 คน ในอังกฤษ 55 คน เฉพาะเสรีไทยในประเทศไทยเป็นทหารได้ 8 หมื่นคน ระดับแกนนำมี 22 คน รวม 300 คน ที่เหลือ 152 คน เป็นครู ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการอื่นรวมทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านที่รักชาติ ซึ่งส่วนหลังนี้มีมากที่สุดกับอีกกลุ่มคือ ตำรวจ ทหาร ที่มาเข้ากับเสรีไทย หลังจอมพล ป.พ้นจากนายกรัฐมนตรีในปลายเดือนกรกฎาคม 2488

ในบันทึกของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ทุกแห่งระบุว่ามีจำนวนกำลังพลของเสรีไทย ทั้งหมดมี 80,000 คน จำนวนที่ปรากฏในตำราการวิเทศব্যของไทย ระหว่างปี 2483 – 2495 ของศาสตราจารย์

ดร.กันตธีร์ ศุภมงคล ซึ่งระบุว่า มี 50,000 - 100,000 คน แต่ในงานวิจัยของ พอ.ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ ว่ามี 8,000 - 10,000 คน

ตารางที่ 1 จำนวนกำลังพลของเสรีไทย

จำนวนเสรีไทย	ที่มา
8,000 คน (เสรีไทยที่มาสวนสนาม ณ ถนน ราชดำเนิน 25 กพ. 2483)	ทวี บุญยเกตุ อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2564: 173
10,000 คน	ทวี บุญยเกตุ อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2564: 174
10,000 คน	Nicol Smith+Clark 1964 อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2564: 172
10,000 คน	Gilchrist 1970: 248-300 อ้างอิงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2564: 169, 172
50,000-100,000 คน	กันตธีร์ ศุภมงคล อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2564: 172
80,000 คน	ปรีดี พนมยงค์, 2558: 19, 170, 178, 290

หนังสือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยการข่าวของอังกฤษ ที่ทำงานในหน่วยราชการกับอังกฤษก็ระบุว่า จำนวนเสรีไทยมี 1 หมื่นคน แต่คนที่ระบุว่า มี 8 หมื่นคน และเป็นคนเดียวที่รู้เรื่องเสรีไทยทุกเรื่อง คือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่แจ้งสัมพันธมิตรว่า กำลังไทยมีความพร้อมที่จะขับไล่ญี่ปุ่น ซึ่งถ้าเสรีไทยมีเพียงหมื่นคน ไม่น่าจะมีความพร้อมที่จะขับไล่ญี่ปุ่น เพราะกำลังของญี่ปุ่นในปี 2488 ตอนสงครามใกล้จะยุติ มี 117,750-150,000 คน ถ้าไทยมีกำลัง 8,000-10,000 คน น้อยเกินกว่าที่จะขับไล่ทหารญี่ปุ่นที่มากกว่า 10-15 เท่าได้ นี่ยังไม่พูดถึงประสบการณ์ในการรบ ระเบียบวินัย ความกล้าหาญ รักชาติ (ญี่ปุ่นเป็นชาติเดียวที่มีหน่วยบินคามิกาเซ่ ที่พลีชีพนำเครื่องบินชนเรือรบสหรัฐ) อนึ่ง จำนวนกำลังพลของเสรีไทย ในโครงสร้าง (ข) เฉพาะที่รู้จำนวน 20,132 คน ยังไม่รวมหน่วยที่ตั้งใหม่ ซึ่งจำนวนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงวันยุติสงคราม 16 สค. 2488 และยังไม่รวมจำนวนตำรวจ ซึ่งขึ้นกับ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส (หลวงอดุลเดชจรัส) ซึ่งเป็นรองประมุขขบวนการเสรีไทย ทหารเรือและทหารบกที่ขึ้นกับ พล.ร.ต.สังวรณ สุวรรณชีพ ผู้บัญชาการสารวัตรทหาร หัวหน้าฝ่ายทหารเรือของเสรีไทย และทหารบกที่ขึ้นกับ พลโทหลวงสินาคโยธารักษ์ หัวหน้าฝ่ายทหารบกของเสรีไทย ดังนั้นเมื่อรวมเสรีไทยทุกส่วนน่าจะประมาณ 8 หมื่นคน คล้ายกับ ดร.ปรีดี พนมยงค์ บันทึกไว้

ปัญหาการประสานงานระหว่างเสรีไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตร

สัมพันธมิตรและเสรีไทย ทั้งในประเทศไทย สหรัฐ และอังกฤษรู้ว่า ท้ายที่สุด กำลังหลักที่จะใช้ต่อต้านหรือขับไล่ญี่ปุ่นออกไปจากประเทศไทย คือ คนในประเทศไทยที่รักชาติ แต่ปัญหาก็คือ คนในประเทศไทย ที่มีอาวุธ (ทหาร ประมาณ 35,000 คน กับตำรวจ) ขึ้นกับรัฐบาลไทยซึ่งไปอยู่กับฝ่ายญี่ปุ่นเสียแล้ว จึงเหลือคนที่ไม่มีอาวุธ จึงต้องระดมคนมาเป็นเสรีไทย ฝึกวิชาการรบ และแจกอาวุธให้คนเหล่านี้ การที่สัมพันธมิตร จะยอมมอบอาวุธให้เสรีไทยจะต้องแน่ใจว่า มีขบวนการนี้จริง มีจำนวนและทักษะในการรบและมีความมุ่งมั่นที่จะต่อต้านญี่ปุ่น

ดังนั้นในช่วงตั้งแต่ เริ่มตั้งขบวนการเสรีไทย ใน 3 ประเทศ (ไทย สหรัฐ อังกฤษ) จนถึงขั้น สัมพันธมิตรส่งอาวุธมาให้ เป็นกระบวนการที่ยุ่งยาก และใช้เวลามากถึง 3 ปี เพื่อให้เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นในกระบวนการประสานงานระหว่างเสรีไทยทั้ง 3 ประเทศ กับสัมพันธมิตร จึงต้องดู Timeline การประสานงานลับกับกิจกรรมลับของเสรีไทยที่ละประเทศ ดังนี้

ภาพที่ 9 ทหารเสรีไทยสายอังกฤษ
ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 155)

ภาพที่ 10 ทหารเสรีไทยสายสหรัฐอเมริกา
ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 150)

ภาพที่ 11 เสรีไทยสายอีสาน

ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 161)

ตารางที่ 2 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอเมริกันกับเสรีไทยในไทย

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
12 ธ.ค. 2485	- สถานทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูต ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงของสหรัฐ ร่วมมือกับ อเมริกัน ในการต่อต้านญี่ปุ่น
มิ.ย. 2485	- นศ.ไทยรุ่นแรกในสหรัฐ 21 คน สมัครไปฝึกทหารเพื่อส่งมาปฏิบัติงานในเมืองไทย
15 ต.ค. 2485	- นศ.ไทยในสหรัฐ 15 คน สมัครไปฝึกทหาร ต่อมาสมัครเพิ่มอีก 7 คน รวมมี นศ.ไทยฝึกการรบอย่างเข้มข้น 43 คน (เช่น การใช้อาวุธระเบิด การโดดร่ม การใช้เรืออย่าง การทำแผนที่ การวินาศกรรม การรับ-ส่งวิทยุ การเข้ารหัส การเขียนข่าว การแปลข่าว การสอนภาษาไทย เสรีไทย 42 คน กองทัพสหรัฐให้ ยศ ร.ต.ทุกคน ยกเว้น ร.ท.โผน อินทรทัต ได้ยศ ร.อ. เพราะเป็นนายทหารอยู่แล้ว

ตารางที่ 2 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอเมริกันกับเสรีไทยในไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
มี.ค. 2486	- เสรีไทย รุ่นแรก 21 คน ถูกส่งมาฝึกต่อที่อินเดีย อีก 2 เดือน แล้วถูกหน่วย OSS ของสหรัฐ (หลังสงครามรายงานเป็นองค์กร CIA) ส่งไปประจำที่จุงกิง (เมืองหลวงของจีนขณะนั้น) แล้วส่งต่อไปเมืองคุนหมิงและซือเหมา (ในยูนนาน) ตามลำดับ มีการตั้งสถานีวิทยุเสรีไทย
29 ก.พ. 2487	- OSS ส่งทหารเสรีไทยเป็นสายลับ 5 คนแรกมี ร.ต.การะเวก ศิริวิจารณ์ ร.ต.สมพงษ์ ศัลยพงษ์ ร.ต. การุณ เก่งระดมยิง ร.ต. เอียน ชัมพานนท์ ร.อ.โผน อินทรทัต จากซือเหมาผ่านลาวเข้าไทย ทาง จ.ลำนช้าง (ซึ่งเพิ่งเป็นของไทยในปี 2484)
8 เม.ย. 2487	เสรีไทยรุ่น 2 จำนวน 15 คน จากสหรัฐ เดินทางมาฝึกต่อที่อินเดีย
27 เม.ย. 2487	- พ.ท.ขาบ กุญชร ณ อยุธยา ทูตทหารไทยประจำสหรัฐ ขณะนั้นอยู่ที่ซือเหมา ส่งทหารเสรีไทย 4 คน ร.ต.พิสุทธิ์ สุทัศน์ ณ อยุธยา ร.ต.บุญเย็น ศิริรัตน์ - สวัสดิ์ เชี่ยวสกุล ร.ต.เป้า ขำอูไร เข้าไทย พร้อมวิทยุรับส่ง ปลอมตัวเป็นคนของฝรั่งเศสกับ ร.ต.อาณนัท ณ ป้อมเพชร ร.ต.การุณ เก่งระดมยิง ร.ต.เอียน ชัมพานนท์ ร.อ.โผน อินทรทัต รวม 8 คน ถูกจับ
11 มิ.ย. 2487	- ร.ต.การะเวก ร.ต.สมพงษ์ และบุญช่วย ศรีบุญเรือง (สายลับ สายจีนในจีน ซึ่งเป็นคนนำทาง) ถูกจับได้ในวันที่ 10 มิ.ย. ขณะข้ามแม่น้ำโขงฝั่งไทย จากหลวงพระบางที่ บ.ด่าน อ.เชียงแมน จ.ลำนช้าง จะถูกตำรวจยิงตาย ขณะคุมตัวที่แม่น้ำโขงในวันที่ 11 มิ.ย. - สรุปว่าทหารเสรีไทยที่ถูกส่งผ่านจีน เข้าไทยอย่างลับ ๆ ถูกตำรวจยิงตาย 2 คน ถูกจับ 8 คน (สายลับไทยสายจีน 1 คนถูกยิงตาย) 7 คน ที่ถูกจับถูกส่งตัวมาขังไว้ที่ตำรวจสันติบาลกรุงเทพฯ แต่ ร.อ.โผน อินทรทัต ซึ่งตอนแรกถูกจับแต่เมื่อมีการประสานงานระหว่างสหรัฐกับ ดร.ปรีดี พนมยงค์ สั่งเร่ง ร.อ.โผน ก็ถูกส่งตัวกลับสหรัฐ

ตารางที่ 2 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอเมริกันกับเสรีไทยในไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
22 ก.ย. 2487	- ร.ต. วิมลเข้าพบ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ เจรจากจนร่วมมือกับเสรีไทยประเทศไทย พล.ต.อ. อุดล พา ร.ต. วิมล เข้าพบ ดร. ปรีดี พนมยงค์ และดิเรก ชัยนาม ตกลงรวมองค์กรต่อต้านญี่ปุ่น มี ดร.ปรีดี เป็นหัวหน้า
ต.ค. 2489	- ร.ต. เป้า ขำอุไร เสรีไทยจากสหรัฐ ตั้งสถานีวิทยที่บ้านของ ร.ต.อ.โพยม จันทระคะ (ตำรวจสันติบาลที่มาเป็นเสรีไทย) ขอยสวนอ้อย หน้า รพ.วชิระ ส่งข่าวให้ OSS ที่อินเดียทราบที่ตั้งสถานีวิทย เสรีไทยสายอเมริกันสำเร็จ
25 ม.ค. 2488	- หน่วย OSS ส่ง ร.อ. John D.Wester, พ.ต. Richard S. Green Lee และ ร.ต.พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ โดยเรือบินทะเล มาลงที่เกาะกระดาด จ.ระยอง โดยมี ร.ต.บุญมาก เทชะบุตร เสรีไทยจากสหรัฐรุ่นก่อนไปรับ - ตั้งแต่ 15 ม.ค. 2488 Wester และ Green lee มาตั้งศูนย์บัญชาการวิทยุกิจกรรมส่งข่าวสารจากเสรีไทยไปยังสัมพันธมิตรก็ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ศูนย์บัญชาการวิทยุฝ่ายอเมริกันเดิมตั้งที่ บ้านของชาญ บุณนาค เสรีไทยที่ถนนพระราม 5 ตรงข้าม รร. วชิราวุธ โดยมี Wester และ Greenlee เป็นนายทหารติดต่อของสหรัฐประจำไทย ต่อมา Wester ป่วยจึงส่ง ร.อ.Haward Palmer มาแทนเจ้าหน้าที่สื่อสารมี ร.ต.พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ ร.ต.บุญมาก เทชะบุตร, ร.ต.วิมล วิริยะวิทย์ ร.ต.สละ เทศานนท์ โดยมี ตำรวจสันติบาลเป็นกำลังสำคัญในการหาข่าวที่ตั้งกองทหารญี่ปุ่น กำลังและการขนส่งทหารและจุดยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นไปให้ฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างต่อเนื่อง

การประกาศจุดยืนต่อชาวโลกของเจ้าหน้าที่สถานทูตไทยและนักศึกษาไทยในสหรัฐ ที่จะต่อต้านญี่ปุ่นและไม่รับคำสั่งจากรัฐบาลไทย เริ่มตั้งแต่ 12 ธันวาคม 2488 หลังจากกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม 2488 เพียง 4 วัน โดยยังไม่มียุทธการหรือขบวนการเสรีไทย เกิดขึ้นที่อังกฤษและในเมื่องไทยหลังจากระดมอาสาสมัคร ซึ่งเป็นนักศึกษาไทยในสหรัฐ (เกือบทั้งหมดเป็นนักเรียนทุน) ได้ 43 คน ส่วนทหารสหรัฐก็ฝึกคนเหล่านี้อย่างเข้มข้น และส่งมาฝึกต่อที่อินเดียอีกราว 2 เดือน แล้วส่งต่อไปยังจุงกิง คุณหมิง และซือเหมาในยูนนาน ตามลำดับ ทหารเสรีไทย รุ่นแรก 5 คน ถูกส่งจากซือเหมาผ่านลาวเข้าไทย กับรุ่นที่ 2 อีก 5 คน รวม 10 คน ถูกจับได้ 8 คน ถูกยิงตาย 2 คน การประสานงานระหว่างเสรีไทยใน

สหรัฐ OSS (Office of Strategic Services) และเสรีไทยในไทยยังไม่สำเร็จ เสียเวลาไป 9 เดือน 9 วัน จนวันที่ 9 กันยายน 2487 OSS ส่ง ร.ต.บุญมาก เทศบุตร และ ร.ต.วิมล วิริยะวิทย์ กระโดดร่มมาลงที่ จ.แพร่ ถูกจับส่งมาที่ตำรวจสันติบาล ในส่วนกลาง กลับกลายเป็นโอกาสให้ ร.ต.วิมล ได้ประสนกับ พล.ต.อ.อดุล อธิปัตย์กรมตำรวจ เข้าพบ ดร.ปรีดี พนมยงค์ และดิเรก ชัยนาม ในวันที่ 22 กันยายน 2487 การประสานงานระหว่างไทยกับสหรัฐจึงเริ่มเป็นรูปเป็นร่างตั้งแต่นั้น จน 25 ม.ค. 2488 OSS ส่งนายทหารติดต่อก็คือ ร.อ. Wester และ พ.ต. Greenlee กับ ร.ต.พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ เจ้าหน้าที่สื่อสาร ทำให้การตั้งสถานีวิทยเสรีไทยสายอเมริกาสำเร็จ รวมเวลาจาก 12 ธันวาคม 2484 - 25 มกราคม 2488 เป็นเวลา 3 ปี 43 วัน การติดต่อระหว่างเสรีไทยในไทยกับ OSS และเสรีไทยในสหรัฐก็ไหลริน ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสัมพันธมิตร ก็หลั่งไหลจากไทยสู่สัมพันธมิตรอย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 3 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอังกฤษกับเสรีไทย

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
ก.พ. 2485	- นักศึกษาไทยในอังกฤษเคลื่อนไหวเพื่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ โดยมีนายเสนาะ ต้นบุญยืน นายเสนาะ นิลกำแหง และนายสว่าง สามโกเศศ เป็นแกนนำ โดยนายเสนาะ ต้นบุญยืน ได้เขียนจดหมายเชิญ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ทูตไทยประจำออสเตรีย เดินทางมาอังกฤษ
เม.ย. - พ.ค. 2485	- ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ส่งตัวแทน คือ นายมณี สาณะเสน จบกกฎหมายจากอังกฤษ และเป็นข้าราชการสถานทูตไทยในที่เคยทำงานในองค์การสันนิบาตชาติมาเป็นพี่เลี้ยงของการจัดตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในอังกฤษ นายเสนาะ ต้นบุญยืน กับ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้รวบรวมนักศึกษา มาตั้งเป็นขบวนการเสรีไทย เพราะอัครราชทูตไทยปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลไทยที่เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น แต่นักศึกษาไม่เห็นด้วยกับนโยบายนี้
ก.ค. - ส.ค. 2485	- มีนักศึกษาในอังกฤษ 39 คน กับข้าราชการสถานทูตบางส่วน 15 คน รวม 54 คน สมัครเข้าขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษ

ตารางที่ 3 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอังกฤษกับเสรีไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
7 ส.ค. 2485	- ประชุมขบวนการเสรีไทยในอังกฤษครั้งแรกโดยนายมนี สาณะเสน เป็นประธาน ชี้แจงวัตถุประสงค์ของขบวนการสมเพ็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ร.7 พระราชทานเลี้ยงให้กับคณะเสรีไทย - นักศึกษาไทย 32 คน กับข้าราชการ 4 คน ไปฝึกทหาร ช่วงแรกรัฐบาลอังกฤษยังโกรธรัฐบาลไทยที่ไปประกาศสงครามกับอังกฤษ จึงถือว่าไทยเป็นชาติศัตรู จึงส่งเสรีไทย 36 คน ไปอยู่หน่วยโยธา (Pioneer Corps) อังกฤษให้ทำงานที่ต่ำสุดคือ ดายหญ้า กวาดถูโรงทหาร ล้างส้วม ปอก หั่นมันฝรั่ง และหั่นผัก - สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท (พระเชษฐา) และนายมนี สาณะเสน ได้เจรจากรัฐบาลอังกฤษ ให้อยอมรับ นศ.ไทยเท่ากับที่ นักศึกษาไทยที่สมัครเป็นทหารในสหรัฐ ให้นักศึกษาได้ทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ซึ่งทางอังกฤษยอมอ่อนข้อลงรวมเวลาที่เสรีไทย ฝึกในอังกฤษ 6 เดือน
19 ม.ค. 2485	- รัฐบาลอังกฤษก็ส่งพลทหารเสรีไทย 36 คน ไปฝึกทหารเข้มข้นที่อินเดีย อีก 10 เดือน มีฝึกถึง 11 อย่าง คือ (1) การใช้อาวุธประจำกาย ประจำหน่วย (2) การใช้มีด (3) การใช้ระเบิด กับระเบิด (4) การใช้เข็มทิศ (5) การส่ง-รับทางวิทยุ (6) การใช้เรือยาว (7) การกระโดดร่ม (8) การเดินทางไกล และการใช้ชีวิตในป่า (9) สงครามจิตวิทยา (10) การปฐมพยาบาล (11) การสร้างที่พักในป่า ทหารเสรีไทยเหล่านี้ สังกัดกองกำลัง 136 (Force 136) ในอินเดียมีกองบัญชาการที่เมืองปูนา ซึ่งขึ้นกับ S.O.E. (Special Operations Executive ตั้งปี 2483) ซึ่งขึ้นกับกองบัญชาการของสัมพันธมิตรที่เมืองแคนดี ในเกาะลังกา ซึ่ง ผบ.สูงสุดเป็นอังกฤษ คือ พลเรือเอก Lord Louis Mountbatten
ต.ค. 2486	- ทหารเสรีไทยได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาลอังกฤษเป็น รต. แห่งกองทัพอังกฤษทุกคน (ในจำนวนนี้มีสตรี 1 คน ซึ่งไม่ได้ฝึกแบบผู้ชาย ไปทำงานด้านวิทยุกระจายเสียงจากอินเดีย เข้ามาในเอเชียอาคเนย์ เป็นภาษาไทย)

ตารางที่ 3 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอังกฤษกับเสรีไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
26 พ.ย. 2486	- Force 136 ส่ง ร.ต.สวัสดิ์ ศรีสุข ร.ต.จุ่นแดง รินทกุล มาสืบทายัญปู่น ที่ อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา เพื่อดำเนินการส่ง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ร.ต.ประทาน เปรมกระมล และร.ต.สำราญ วรรณพฤษ มาที่ ระนอง พังงา ทางเรือดำน้ำ แต่ขึ้นฝั่งไม่ได้ - ร.ต.สวัสดิ์ ถูกจับและไปขังไว้ที่กรมตำรวจ ร.ต.จุ่นแดง จึงมอบตัวกับ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ (ก.พ. 2487)
มี.ค. 2487	- Force 136 ส่ง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ร.ต.ประทาน เปรมกมล ร.ต.เปรม บุรี พร้อมเครื่องส่ง/เครื่องรับวิทยุ กระโดดร่ม มาลงที่บ้านวังน้ำขาว อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท ถูกชาวบ้านจับส่งตำรวจ ตำรวจส่งไปขังไว้ที่ตำรวจสันติบาล ในกรุงเทพฯ
เม.ย. 2487	- Force 136 ส่ง ร.ต.สำราญ วรรณพฤษ ร.ต. ธนา โปษยานนท์ ร.ต.จรีต บุรี พร้อมเครื่องรับส่งวิทยุ กระโดดร่ม ลงที่นครสวรรค์ แต่ถูกตำรวจจับได้หมด ส่งมาขังไว้ที่ตำรวจสันติบาล ส่วนกลาง - สรุปว่า อังกฤษส่งเสรีไทย 4 ชุด แรก เข้ามาไทย ล้มเหลวทั้งหมด คือขึ้นฝั่งไม่ได้ หรือไม่ก็ถูกจับ
1 ส.ค. 2487	- จอมพล ป.พิบูลสงคราม ลาออกในปลายเดือน ก.ค. เพราะแพ้คดีในสภา เรื่อง ร่าง พรบ. การตั้งเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวง และร่าง พรบ.พุทธมณฑล นายควง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกจากสภา เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีนโยบายของประเทศเบื้องต้นยังอยู่ฝ่ายญี่ปุ่น และเบื้องหลังช่วยสัมพันธ์มิตรลับ ๆ - ผู้ใหญ่ที่มีบทบาทในการช่วยขบวนการเสรีไทย คือ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ ทำให้มีตำรวจสันติบาล (โพยม) ซึ่งเป็นเพื่อนนักเรียนของ สมัยเรียน รร.อัสสัมชัญ ลักลอบนำ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ไปพบ ดร.ปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทยและนำสาส์นลับจาก ลอร์ด หลุยส์ เม้าท์แบตเทน ไปมอบให้ ดร.ปรีดี และซ่อมเครื่องรับเครื่องส่งวิทยุ จนสามารถส่งวิทยุติดต่อกับหน่วย Force 136 ที่อินเดียไว้ ซึ่งใช้เวลาหลายเดือนกว่า ทาง Force 136 จะรับ

ตารางที่ 3 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอังกฤษกับเสรีไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
1 ส.ค. 2487 (ต่อ)	ข่าวสารจาก ดร.ป๋วย ได้ เพราะ ทาง Force 136 คิดว่า เสรีไทย 4 ชุดที่ส่งมาคงถูกจับหมด จึงไม่เปิดเครื่องรับวิทยุตามเวลาที่เคยนัดกันไว้ ทาง ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ จึงติดกันเสียเวลาส่งวิทยุหลายเดือนกว่า Force 136 จะรับข่าวได้
26 พ.ย. 2486	- Force 136 ส่ง ร.ต.สวัสดี ศรีสุข ร.ต.จุ่นเคง รินทกุล มาสืบข่าวญี่ปุ่นที่ อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา ส่ง ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ รต.ประทาน เปรมกระมล ร.ต.สำราญ วรรณพฤกษ์ มาที่ระนอง พังงา ทางเรือดำน้ำ แต่ขึ้นฝั่งไม่ได้ - ร.ต.สวัสดี ถูกจับและไปขังไว้ที่กรมตำรวจ ร.ต.จุ่นเคง จึงมอบตัวกับ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ (ก.พ. 2487)
มี.ค. 2487	- Force 136 ส่ง ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ร.ต.ประทาน เปรมกมล ร.ต.เปรม บุรี พร้อมเครื่องส่ง/เครื่องรับวิทยุ กระโดดร่ม มาลงที่บ้านวังน้ำขาว อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท ถูกชาวบ้านจับส่งตำรวจ ตำรวจส่งไปขังไว้ที่ ตำรวจสันติบาล ในกรุงเทพฯ
เม.ย. 2487	- Force 136 ส่ง ร.ต.สำราญ วรรณพฤกษ์ ร.ต. ธนา โปษยานนท์ ร.ต.จรีต บุรี พร้อมเครื่องรับส่งวิทยุ กระโดดร่ม ลงที่นครสวรรค์ แต่ถูกตำรวจจับได้หมด ส่งมาขังไว้ที่ตำรวจสันติบาล ส่วนกลาง - สรุปว่า อังกฤษส่งเสรีไทย 4 ชุด แรก เข้ามาไทย ล้มเหลวทั้งหมด คือขึ้นฝั่งไม่ได้ หรือไม่ก็ถูกจับ
1 ส.ค. 2487	- จอมพล ป.พิบูลสงคราม ลาออกในปลายเดือน ก.ค. เพราะแพ้คดีในสภา เรื่อง ร่าง พรบ. การตั้งเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวง และร่าง พรบ.พุทธมณฑล นายควง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกจากสภาฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีนโยบายของประเทศเบื้องต้นยังอยู่ฝ่ายญี่ปุ่น และเบื้องหลังช่วยสัมพันธมิตรลับ ๆ - ผู้ใหญ่ที่มีบทบาทในการช่วยขบวนการเสรีไทย คือ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ ทำให้มีตำรวจสันติบาล (โพนม) ซึ่งเป็นเพื่อนนักเรียนของ สมัยเรียน รร.อัสสัมชัญ ลักลอบนำ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ไปพบ ดร.ปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทยและนำสาส์นลับจาก ลอร์ด หลุยส์ เม้าท์แบตเทน ไปมอบให้ ดร.ปรีดี และซ่อมเครื่องรับเครื่องส่งวิทยุ จนสามารถส่งวิทยุติดต่อกับ

ตารางที่ 3 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอังกฤษกับเสรีไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	หน่วย Force 136 ที่อินเดียไว้ ซึ่งใช้เวลาหลายเดือนกว่า ทาง Force 136 จะรับข่าวสารจาก ดร.ป๋วย ได้ เพราะ ทาง Force 136 คิดว่า เสรีไทย 4 ชุดที่ส่งมาคงถูกจับหมด จึงไม่เปิดเครื่องรับวิทยุตามเวลาที่เคยนัดกันไว้ ทาง ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ จึงติดกันเสียเวลาส่งวิทยุหลายเดือนกว่า Force 136 จะรับข่าวได้
9 ก.ย. 2487	- การติดต่อระหว่าง กอง บก.เสรีไทยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยรับส่งวิทยุกับ Force 136 สำเร็จครั้งแรก ทำให้สัมพันธ์มิตร ทราบข่าวสารเกี่ยวกับกำลังและการเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่นกับทราบความต้องการอาวุธยุทโธปกรณ์ของเสรีไทย - ในเดือน ก.ย.นี้ Force 136 ส่งร.ต.กฤษณ์ โตษยานนท์ ร.ต.ประเสริฐ ปทุมมานนท์ พร้อมเครื่องส่ง กระโดดร่ม ลงที่หัวหินและตั้งสถานีวิทยุลับและกอง Force 136 ส่วนหน้า ที่บ้านหลังหนึ่งทางเหนือแม่น้ำเจ้าพระยา มีพลจัตวา วิคเตอร์ เช็คเตอร์ เจคส์ กับ พ.ต. ทอมัส ฮอบบ์ส เป็นนายทหารติดต่อของอังกฤษ ประจำประเทศไทย ร.ท.ประพจน์ ณ นคร เป็นเจ้าหน้าที่สื่อสาร - ต่อมาฝ่ายสถานีวิทยุมาใช้อาคารของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และต่อมาย้ายไปอยู่ที่ รร.วชิราวุธ (ที่ต้องย้ายบ่อยเพื่อไม่ให้ญี่ปุ่นจับที่ตั้งได้)
ธ.ค. 2487	- 3 ทหารเสรีไทย ร.ต.เสนาะ นิลกำแหง ร.ต.ประโธ เปาโรหิต ร.ต.เทพ เสมถิติ จากอังกฤษพร้อมอาวุธยุทโธปกรณ์ จำนวนมาก ถูกส่งมาจากสัมพันธ์มิตรด้วยเครื่องบิน ทั้งร่มลงที่ อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี มีนายปรัง พูชนม์ ข้าหลวงประจำจังหวัดอุทัยธานี จึงเป็นเสรีไทยกับเสรีไทยฝ่ายอังกฤษที่มาก่อนแล้ว คือ ร.ต.สวัสดิ์ ศรีสุข ร.ต.จุ่นคง รินทกุลไปรับ
25 ม.ค. 2488 – พ.ค. 2488	- เสรีไทย สายอังกฤษ 4 ชุด ๆ ละ 2-3 คนพร้อมด้วยอาวุธเป็นจำนวนมาก สัมพันธมิตรทั้งร่มาให้เสรีไทยที่ภูกระดึง จ.เลย จ.สุโขทัย จ.ประจวบคีรีขันธ์ จ.ตาก การตั้งสถานีรับส่งวิทยุติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรก็เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งในต่างจังหวัดด้วย
ปลาย เม.ย. 2488	- ม.จ.ศุภสวัสดิ์ฯ เดินทางจากกักกัตตา ด้วยเรือบินทะเล มาลงหน้าพระราชวังมฤคทายวัน เพชรบุรี และพบกับ ดร.ปรีดี วางแผนต่อสู้ร่วมกันของสัมพันธมิตร

ตารางที่ 3 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทย สายอังกฤษกับเสรีไทย (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
ปลาย เม.ย. 2488 (ต่อ)	ขบวนการเสรีไทยกับกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งเท่ากับสัมพันธ์มิตรรับรองขบวนการเสรีไทยโดยพฤตินัย
พ.ค. 2488	- หัวหน้าเสรีไทย (ดร.ปรีดี พนมยงค์) แจ้งกองบัญชาการทหารสูงสุดของสัมพันธมิตร ว่า ขบวนการเสรีไทย พร้อมรบกับญี่ปุ่น - บก.สูงสุดที่อินเดียแจ้งหัวหน้าเสรีไทย อย่าเพิ่งรุกฮือ เพราะความแข็งแกร่ง กองทัพเสรีไทยยังไม่ยอม ให้รอนกว่าเสรีไทยจะพร้อมกว่านี้ และ บก.สูงสุดพร้อมที่จะส่งกำลังตีชนาญี่ปุ่นในไทย ซึ่งจะพร้อมในเดือน พ.ย.2488 โดย สัมพันธมิตรจะยกพลขึ้นที่ อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา
16 ส.ค. 2488	- เมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้ในวันที่ 14 ส.ค. ลอร์ด หลุยส์ แมทแบตเทน โทรเลขมาถึง ดร.ปรีดี พนมยงค์ ในตอนเช้า แนะนำให้ไทยประกาศสันติภาพเลิกสถานะสงครามกับอังกฤษ ที่ท่านทำเช่นนี้เพราะอุปการคุณของขบวนการเสรีไทย ที่ช่วยต่อต้านญี่ปุ่นถึงขนาดจะลุกฮือขับไล่ญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2488 ดร.ปรีดี ในฐานะผู้สำเร็จราชการ ก็ประกาศสันติภาพได้ทันในวันนั้น (16 ส.ค.)

ที่มา (ทศ พันธุมเสน, 2531: 19, 35-37, 11-133 อ้างถึงใน สมพงษ์ พลະสุรย์ สมบัติ ภูกาญจน์ และระวีวรรณ ภาควรรณ, 2538: 47-52, 97-98, 100-116; ป่วย อึ้งภากรณ์, 2533: 21-22, 57-58; สวัสดิ์ ศรีสุข, 2533; 55-56)

จะเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาไทยในอังกฤษซึ่งมีอุดมการณ์ต่อต้านจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นที่บุกประเทศไทย และรัฐบาลไทย (จอมพล ป.) อยู่ใต้อำนาจของญี่ปุ่น แต่อาชญากรไทยประจำอังกฤษที่ยึดมั่นปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้ขบวนการเสรีไทยในอังกฤษชุลคุ่มาก เสียเวลาไปถึง 21 เดือน (จากเวลาที่ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย) กว่าเสรีไทยในอังกฤษจะได้รับการฝึกวิชาการทหารในอังกฤษและอินเดีย อย่างเข้มข้น จนพร้อมที่จะส่งมาปฏิบัติงานหาข่าวทางทหารและประสานงานกับเสรีไทยในประเทศไทย

หน่วย Force 130 ได้ส่งทหารเสรีไทยสายอังกฤษมาปฏิบัติการในไทย คือ มาประสานงานกับหัวหน้าเสรีไทย คือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งก็เสียเวลามาก เพราะทหารเสรีไทยเหล่านี้ส่งไปแล้ว ไม่มีคนมา

รับตามนัด หรือถูกชาวบ้านหรือตำรวจไทยจับได้เกือบทุกคน มี 2 คน มอบตัวกับอธิบดีกรมตำรวจ วิธีการส่งของสายอังกฤษ คือ ถ้าไม่ใช่เรือดำน้ำก็ใช้เครื่องบินให้กระโดดร่มลงมา ซึ่งเป็นวิธีที่น่าจะรวดเร็วและปลอดภัยกว่าวิธีที่เสรีไทยสายอเมริกันใช้ในช่วงแรก คือ เดินป่าจากเมืองซีอเหมมาของจีน ผ่านลาว เข้ามาในไทยซึ่งใช้เวลาถึง 102 วัน ในแต่ละเที่ยวไป ในที่สุดการประสานงานระหว่างเสรีไทยสายอังกฤษกับหัวหน้าเสรีไทยก็สำเร็จ ในเดือนกันยายน 2487 จากการทำงานของเสรีไทยสายอังกฤษ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ถูกจับไปขังไว้ที่ตำรวจสันติบาล สามารถนำสาส์นจาก ผบ.สูงสุดของสัมพันธมิตรในเอเชียอาคเนย์ ไปส่งให้หัวหน้าเสรีไทยได้ และสามารถตั้งสถานีวิทยุติดต่อกับ Force 136 ในอินเดียได้ รวมใช้เวลาประสานงานระหว่างอังกฤษกับเสรีไทยในเมืองไทย 10 เดือน นับจากที่ส่งเสรีไทยสายชุดแรกเข้ามาไทยและในวันที่ 5 ธันวาคม 2487 อาวุธยุทโธปกรณ์ เป็นจำนวนมากก็ถูกส่งจากสัมพันธมิตรเข้าไทย โดยทางเครื่องบินครั้งแรกที่ อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี ครั้งที่ 2 ที่ภูกระดึง ครั้งที่ 3 ที่สุโขทัย ครั้งที่ 4 ที่หัวหิน ครั้งที่ 5 ที่ตากและยังมีอีกหลายครั้ง จนสิ้นสงครามสรุปว่า จากจุดเริ่มต้นโดยการรวมตัวขบวนการเสรีไทยในอังกฤษในเดือนกุมภาพันธ์ 2485 จนถึงการส่งอาวุธชุดแรกในวันที่ 5 ธันวาคม 2487 เพื่อมาฝึกเสรีไทยที่เป็นคนในประเทศ และให้อาวุธเหล่านี้แก่กองทัพเสรีไทย ยึดเพื่อขับไล่กองทัพญี่ปุ่น รวมเวลาถึง 34 เดือน หรือ 2 ปี 10 เดือน ทำให้มีเวลาฝึกเสรีไทยในประเทศน้อย เพราะสงครามกำลังจะเข้าสู่ แต่การฝึกเสรีไทยในประเทศอย่างลับ ๆ ในตอนกลางคืน โดยทางทหารเสรีไทยสายอังกฤษ และอเมริกา จำนวน 80 คน กับทหารสัมพันธมิตร จำนวนหนึ่ง ราว 200 คน เพียง 6 เดือน คือ เมื่อถึงเดือนพฤษภาคม 2488 ก็มีกองทัพเสรีไทยในประเทศประมาณ 8 หมื่นคนซึ่งทำให้อำนาจเสรีไทยคือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เห็นว่าเสรีไทยพร้อมแล้วจึงขออนุมัติปฏิบัติการโจมตีญี่ปุ่น จากกองทัพสัมพันธมิตร (ขณะนั้นลอร์ดหลุยส์ แมทท์แบตเตน เป็น ผบ.สูงสุดของสัมพันธมิตรในเอเชียอาคเนย์)

ตารางที่ 4 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทยในประเทศไทยกับสัมพันธมิตร

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
8 ธ.ค. 2488- 17 ก.พ. 2485	- ช่วงระดมแกนนำของผู้ต่อต้านญี่ปุ่น มาตั้งขบวนการเสรีไทย โดยมี ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีต หัวหน้าคณะราษฎรสายพลเรือนและผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย รมต.คลังของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม และคัดค้านการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จึงถูกปรับออกจากรัฐบาลและต่อมาไม่กี่วันได้เป็น 1 ใน 3 ของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และได้รับการยอมรับจากแกนนำ ให้เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย

ตารางที่ 4 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทยในประเทศไทยกับสัมพันธมิตร (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
กลางปี 2485 - ต้นปี 2486	- ดร.ปรีดี ให้เจ้าวงศ์แสนสิริพันธ์ (อดีต ส.ส. จ.แพร่) ส่งชายฉกรรจ์เดินทางไปจุงกิง 2 ชุด 7 คน หายสาบสูญไป 6 คน รอดกลับมาคนเดียว แจ้งว่าหนทางอันตรายจาก สัตว์ร้าย โรคภัย และคนที่ไม่เป็นมิตร
ก.พ. 2486	- นายจำกัต์ พलगูร (2457-2485) บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด (นักเรียนทุนรัฐบาลไทย) และหนึ่งในผู้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยและมีแผนในการต่อต้านญี่ปุ่นแต่แรก เป็นเลขาธิการของเสรีไทย ได้รับแต่งตั้งจาก ดร.ปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นตัวแทนลึกลับนำเอกสารลับของ ดร.ปรีดี ไปแจ้งให้มหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตรคือ จีน อังกฤษ และสหรัฐ ว่า (1) ไทยมีขบวนการเสรีไทย ตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและเพื่อขอรับการสนับสนุนทั้งทางอาวุธยุทธโธปกรณ์ และการเมือง (การรับรองจากสัมพันธมิตร) และอธิบายให้สัมพันธมิตรเข้าใจว่าการที่ไทย โดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้าร่วมเป็นสัมพันธมิตรกับญี่ปุ่น มิใช่เป็นเจตนารมณ์ของชาวไทย (2) ถ้า ดร.ปรีดี จะไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่อินเดีย ขอให้รัฐบาลอังกฤษ สนับสนุนด้วย เนื่องจากนายจำกัต์ ต้องเดินทางจากภาคอีสานของไทยผ่านลาว เวียดนาม เข้าสู่เมืองจุงกิง เมืองหลวงของรัฐบาลเจียง ไคเช็คขณะนั้น จึงต้องใช้นายไพศาล ตระกูลลี เป็นล่าม ภาษาจีน ทั้ง 2 พลอมตัวเป็นพ่อค้าทั้งสองเริ่มเดินทางจากกรุงเทพฯ ในวันที่ 28 ก.พ.
19 มี.ค. 2485	- นายจำกัต์ พलगูร และนายไพศาล ถึงเขตแดนจีน ใช้เวลา 19 วัน จากกรุงเทพฯ
7 เม.ย. 2486	- นายจำกัต์ โทรเลขจากจีน ถึง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ได้รับวันที่ 18 เม.ย. 2486 แนะนำตัวและแจ้งว่าจะเดินทางไปสหรัฐ เพื่อพบอัครราชทูตและตัวแทนของสหรัฐเรื่องเสรีไทย
21 เม.ย. 2486	- นายจำกัต์เดินทางจากเมืองก๊วยหลิน ด้วยเครื่องบินถึงนครจุงกิง (รวมเวลาเดินทาง 53 วัน จากกรุงเทพฯ)
25 พ.ค. 2486	- รัฐบาลอังกฤษแจ้งจำกัต์ผ่านจีนว่าอังกฤษไม่รับรองรัฐบาลพลัดถิ่นของเสรีไทย และอังกฤษจะอายัดทรัพย์สินของไทยต่อไป

ตารางที่ 4 Timeline การประสานงานลับและกิจกรรมลับของเสรีไทยในประเทศไทยกับสัมพันธมิตร (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
28 มิ.ย. 2486	- นายจำกัต์ เข้าพบ จอมพลเจียงไคเช็ค เจียงไคเช็ครับรองเอกราชของไทย รับรองขบวนการเสรีไทยของ ดร.ปรีดี และจะช่วยเสรีไทย
15 ก.ค. 2486	- ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้ข่าวจากนายจำกัต์ 135 วัน (เพราะคนนำสาส์นที่นายจำกัต์ให้เดินทางมาแจ้งข่าวแก่ ดร.ปรีดี เดินทางมาไม่ถึง 2) จึงส่งนายสงวน ตุลารักษ์ (ผอ.โรงงานยาสูบ) และนายแดง คุณะดิลก เป็นตัวแทนไปอวยงตั้งต้นโดยเดินทางผ่านจีน
11 ส.ค. 2486	- ม.จ.ศุภสวัสดิ์ วงศ์สนิทฯ หัวหน้าเสรีไทยสายอังกฤษ กับ พ.ต. Krut ตัวแทนลับของอังกฤษ เจรจากับ นายจำกัต์ที่จุงกิง ผลการเจรจา พระองค์ยอมรับ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าเสรีไทยทั้งหมด และรับปากจะไปเจรจากับอังกฤษให้อังกฤษรับรองรัฐบาลพลัดถิ่นไทยที่อาจไปตั้งที่ลังกา และเลิกอายัดทรัพย์สินของรัฐบาลไทยและมอบเอกสารลับ ฝากให้ ดร.ปรีดี และการนัดแนะให้เสรีไทยไปรับเสรีไทยจากอังกฤษ
ก.ย. 2486	-นายสงวน นายแดง ไปถึงจุงกิง ได้พบ พ.ท. ม.ล.ขาบ กุญชร ทูตทหารไทยประจำกรุงวอชิงตัน พร้อม พ.อ.มิลตัน ไมล์ ผบ. OSS และพลโทจิ้ง ตัวแทนของจอมพลเจียงไคเช็ค ตกลงให้นายสงวนและนายแดง ตัวแทนของ ดร.ปรีดี ไปสหรัฐ เพื่อพบอัครราชทูตเสฉี และผู้ใหญ่ของสหรัฐ ทำให้สหรัฐมั่นใจในขบวนการเสรีไทยยิ่งขึ้น
7 ต.ค. 2486	- นายจำกัต์ ถึงแก่กรรมที่จุงกิง ด้วยโรคมะเร็งในลำไส้ด้วยวัยเพียง 28 ปี

ที่มา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2459: 26-50, 82 -95 สมพงษ์ พละสุรีย์ สมบัติ ภูกาญจน์ และระวีวรรณ ภาคพรต, 2538: 61-62, 65 อ้างอิงใน ฉันทนา, 2507: 92, 111 ทศ พันธุมหาเสน จินตนา สายสุนทร, 2537: 114 -116; สวัสดิ์ ตราชู, 2527: 18; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549: 34-38; ทศ พันธุมหาเสน 2531: 19, 35-37, 11-133; ป่วย อึ้งภากรณ์, 2533: 21-22, 57-58, สวัสดิ์ ศรีสุข, 2533: 55-56.

จะเห็นว่า กว่าที่ขบวนการเสรีไทย ในประเทศไทยจะส่งตัวแทนกลับไปประสานงานกับสหรัฐ เสียเวลาไป 1 ปี การหาผู้เดินทางไปประสานงานกับมหาอำนาจที่เหมาะสมไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องได้คนที่ไว้ใจ ที่รู้เรื่องขบวนการเสรีไทยและมีแผนการต่อต้านญี่ปุ่นคร่าว ๆ ขณะเดียวกัน คนผู้นั้นต้องร่างกายที่แข็งแรง เพราะต้องเดินทางไกลด้วยพาหนะหลายอย่าง อีกทั้งต้องรู้ภาษาหลายภาษา และฉลาดมีไหวพริบ ในการเอาตัวรอด ระหว่างเดินทาง ซึ่งต้องระวางญี่ปุ่น ระวางเจ้าหน้าที่ไทย ซึ่งขณะนั้นอยู่ฝ่ายญี่ปุ่นด้วย จำกัดและไพศาล จึงต้องปลอมตัว และเมื่อไปถึงจีนแล้ว ทางจีนก็อยากใช้ตัวแทนของเสรีไทยเพื่อ ประโยชน์ของจีน (จีนไม่อยากจะอังกฤษและสหรัฐมีอิทธิพลต่อไทยและเอเชียอาคเนย์) จึงพยายามถ่วง เวลาให้เขาทั้งสองอยู่ในจีนนานมาก และจีนทำให้คนเดินสารของไทย แต่มีคนของฝ่ายจีนเป็นคนนำทาง ที่เดินทางมาแจ้งข่าวให้ ดร.ปรีดี ทราบ ซ้ำมาก เสียเวลาถึง 10 เดือน กว่าหนังสือลับจะเดินทางมาถึง ดร.ปรีดี จนเลยเวลานัดไปถึง 7 เดือน ทำให้ทหารเสรีไทยสายอังกฤษ (ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และคณะ) ไม่สามารถจะขึ้นบกในภาคใต้ของไทยได้เพราะไม่มีคนพวกเดียวกันมารับตามนัด

จาก Timeline ในตาราง 4 พบว่า กว่าเสรีไทยและรัฐบาลสหรัฐจะทราบว่า มีขบวนการเสรีไทย ตั้งขึ้นแล้วในเมืองไทยก็ตกวันที่ 18 เมษายน 2486 หรือ 494 วัน นับจากที่กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 และกว่ารัฐบาลอังกฤษจะทราบว่า มีขบวนการเสรีไทยเกิดขึ้นแล้ว คือ เดือน พฤษภาคม 2486 หรือ 515 วัน นับจากวันที่กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย หลังจากนั้น รัฐบาลของ มหาอำนาจทั้งสอง คือ สหรัฐและอังกฤษ ต้องใช้เวลากำหนดท่าทีของตนจนจะรับรอง หรือช่วยเสรีไทย ให้เข้มแข็งขึ้นอย่างไร เพราะเสรีไทยในประเทศไทย มีแต่กำลังคนไทยที่รักชาติ แต่ไม่มีอาวุธ และไม่มีความรู้ ทักษะการรบ การจะส่งอาวุธและทหารไปช่วยฝึกเสรีไทย ต้องทำอย่างลับ ๆ เพราะมีทหารญี่ปุ่นอยู่ ทั่วประเทศไทย และรัฐบาลไทยขณะนั้น (ก่อน 1 ส.ค. 2487) ก็เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นด้วยการที่สัมพันธมิตร จะส่งคนและอาวุธ จากอินเดียซึ่งเป็นฐานกำลังใหญ่ของสัมพันธมิตร จึงต้องให้แน่ใจว่า คนและอาวุธ จะถึงมือเสรีไทย ไม่ถูกญี่ปุ่นหรือรัฐบาลไทยยึดไปเสียก่อน ดังนั้นในช่วงเดือนพฤษภาคม 2486 จนถึงวันที่ สัมพันธมิตร ตั้งสถานวิทยุของตนในประเทศไทย เพื่อติดต่อกับกองบัญชาการสัมพันธมิตรในต่างประเทศได้ ก็ถึงวันที่ 9 กันยายน 2487 หรือ 979 วัน นับจากกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย และอาวุธล็อตแรก ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรส่งถึงเสรีไทยประเทศไทย คือวันที่ 5 ธันวาคม 2487 หรือ 1067 วัน นับจากกองทัพญี่ปุ่น บุกประเทศไทย ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานมาก กว่าเสรีไทยจะได้อาวุธมาเพื่อขับไล่กองทัพญี่ปุ่น

สาเหตุที่ขบวนการเสรีไทยใช้เวลาประสานงานกับสัมพันธมิตรมากเกินไป

พอสรุปได้ดังนี้

1. ขบวนการเสรีไทย เป็นองค์กรลับ เพราะทำตรงกันข้ามกับนโยบายของรัฐบาลไทยในขณะนั้น ซึ่งเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น คนในขบวนการเสรีไทยในประเทศจึงต้องระมัดระวังตัว ไม่ให้คนอื่นรู้ว่าเป็นเสรีไทย โดยเฉพาะไม่ให้คนฝ่ายรัฐบาลไทยและญี่ปุ่นทราบ ในบรรดาเสรีไทยก็จะรู้เรื่องเฉพาะงานของตน และมีการใช้รหัสลับระหว่างเสรีไทยเพื่อป้องกันการถูกจับได้ จะถูกสาวไปยังเครือข่ายทั้งหมด คนที่รู้เรื่องขบวนการเสรีไทย ทุกเรื่อง คือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหัวหน้า และผู้ก่อตั้งเสรีไทยในประเทศไทย มีประสบการณ์ในการรักษาความลับ จากการปฏิวัติ 2475 ซึ่งการรักษาความลับของเสรีไทยได้ผล แต่ก็มีผลกระทบต่อการประสานงานกับเสรีไทยนอกประเทศและสัมพันธมิตร

2. ขบวนการเสรีไทยเกิดขึ้น 3 แห่ง โดยไม่ได้นัดหมายกัน จึงต่างคนต่างทำในระยะแรก ในสหรัฐและในประเทศก่อตั้งขึ้นใกล้ ๆ กัน ในช่วง 8 ธันวาคม 2484- 17 กุมภาพันธ์ 2485 ส่วนในอังกฤษ ทราบข่าวว่า มีขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น ในสหรัฐจากวิทยุกระจายเสียงที่สหรัฐ ส่งไปทั่วโลก จึงรวมตัวกัน แต่มีปัญหาเพราะอัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ ยอมปฏิบัติตามนโยบาย และคำสั่งของรัฐบาลไทยที่ไปเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น แต่นักศึกษาไทยและเจ้าหน้าที่สถานทูตบางส่วนไม่เห็นด้วย จึงถูกรัฐบาลเรียกตัว นักศึกษาไทยกับประเทศ นักศึกษาไม่ยอมกลับ จึงถูกตัดเงินทุน แต่นักศึกษาก็ไม่ยอมกลับ ทำให้การทำงานของเสรีไทยในอังกฤษลำบาก และช้า ข้อสำคัญคือการสื่อสารระหว่างเสรีไทยในสหรัฐและอังกฤษกับเสรีไทยในเมืองไทยทำไม่ได้ เพราะรัฐบาลไทยสั่งเปลี่ยนรหัสลับหรือโค้ด การติดต่อทำให้การหาข่าวสารของเสรีไทยในไทยกับเสรีไทยในสหรัฐและอังกฤษต้องใช้วิธีอื่น คือ ใช้คนที่ไว้วางใจเดินทางลับ ๆ ไปติดต่อ ซึ่งคนเหล่านี้ต้องผ่านการฝึกทักษะการรบ การใช้วิทยุ การใช้รหัส ฯลฯ ซึ่งต้องเสียเวลาและงบประมาณในการฝึก ซึ่งงบประมาณช่วงแรกก็ไม่มี โชคดีที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยไปเจรจากับรัฐบาลสหรัฐ จนยอมปล่อยเงินของรัฐบาลไทยที่อายัดไว้มาบางส่วนยกให้ขบวนการเสรีไทยใช้

สำหรับเสรีไทย และสถานทูตไทย ในอังกฤษลำบากมากกว่า เพราะเมื่อรัฐบาลไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ ในวันที่ 25 มกราคม 2485 รัฐบาลอังกฤษได้ประกาศสงครามตอบในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ และอายัดเงินและทรัพย์สินของรัฐบาลไทย และคนไทยในอังกฤษ เพราะถือว่าเป็นชนชาติศัตรู แม้นักศึกษาไทยจะประกาศจุดยืนในการต่อต้านญี่ปุ่น และอาสาสมัครเป็นทหารอังกฤษ อังกฤษซึ่งยังโกรธไทยอยู่ แม้จะรับฝึกนักศึกษาไทย ซึ่งล้วนเป็นคนชั้นหัวกะทิของไทย ให้นักศึกษาทหารเหล่านี้ทำงานโยธาที่สกปรก และต่ำ ๆ อยู่พักหนึ่ง ล้วนแต่เป็นอุปสรรคมากกว่าจะฝึกวิชาการทำอาหารในอังกฤษและอินเดียสำเร็จเสียเวลาไป 16 เดือน และส่งมาเป็นสายลับและนำอาหารมาให้เสรีไทยในประเทศ

3. ก่อนญี่ปุ่นจะบุกไทยไม่กี่เดือน รัฐสภาไทยได้ออก พระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่ของพลเมืองไทยในการป้องกันประเทศ หน้าที่หนึ่งคือ เป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการสอดส่องสายลับหรือแนวที่ 5 ของฝ่ายข้าศึก เมื่อไทยเซ็นสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับสหรัฐและอังกฤษ 2 มหาอำนาจนี้จึงกลายเป็นข้าศึกไปด้วย เสรีไทยซึ่งมาร่วมสัมพันธมิตรจึงเป็นข้าศึกไปด้วย หน้าที่สอดส่องสายลับที่จะเล็ดรอดเข้ามาในประเทศไทย จึงตกเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านกำนัน เป็นเอเยนต์ที่คอยรายงานคนแปลกปลอมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงพบว่า ทหารเสรีไทย สายลับที่ส่งมาจากสหรัฐอเมริกา 10 คน ถูกยิงตาย 2 คน อีก 8 คนถูกจับ โชคดีที่ตำรวจที่จับสายลับได้จับตัวสายลับส่งมาที่กรมตำรวจ ใน กทม. ซึ่งอธิบดีกรมตำรวจขณะนั้น (พล ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส) มีความเข้าใจเจตนารมณ์ของคนไทยเหล่านี้ และฉลาดพอที่จะไม่ส่งตัวให้ญี่ปุ่น แต่บางรายญี่ปุ่นทราบเรื่องมาขอตัว ท่านไม่ยอมส่งตัวสายลับให้แต่ยอมให้สารวัตรทหารญี่ปุ่นมาสอบสวนโดยมีตำรวจสันติบาลกำกับอยู่ด้วย สอบสวนเสร็จก็ไปขังไว้ที่ห้องขัง ของตำรวจสันติบาล (ซึ่งนายตำรวจสันติบาลที่ดูแลสายลับเสรีไทยเป็นเพื่อนกับ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เมื่อรัฐบาล จอมพล ป.ลาออกไปในปลายเดือน กรกฎาคม 2487 อธิบดีกรมตำรวจยังเป็นคนเดิม จึงเป็นโอกาสดีที่ทำให้ตำรวจมาร่วมมือกับขบวนการเสรีไทยยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลทางทหารของญี่ปุ่น ส่งผ่านขบวนการเสรีไทย วิทย์ไปแจ้งให้สัมพันธมิตรทราบ ตั้งแต่เดือน กันยายน 2487 เป็นต้นไป แม่ทัพญี่ปุ่น (นาทามูระ) ถึงกับบันทึกไว้ว่า อธิบดีกรมตำรวจท่านนี้ แม่ทัพญี่ปุ่นพยายามขอเข้าพบหลายครั้ง แต่ท่านไม่เคยให้พบ และไม่ให้คนญี่ปุ่นคนอื่นเข้าพบด้วย

4. ความยากลำบากและเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมสมัยนั้น อาทิ การเดินทางของจำกัต พलगูร จากกรุงเทพฯ ผ่านภาคอีสานโดยรถไฟสายไปลงที่อุดรธานี ต่อรถยนต์ส่วนตัวของนายเตียง ศิริขันธ์ (ส.ส.สกลนคร หลายสมัยและเพื่อนของจำกัต) และเป็นหัวหน้าเสรีไทยสายอีสาน ไปถึงนครพนมข้ามแม่น้ำโขงเข้าลาว เดินทางด้วยรถยนต์ผ่านลาว เวียดนาม ต่อด้วยรถเข้าจีน นั่งเกี้ยวและเครื่องบินกว่าจะถึงนครจุงกิง (ปัจจุบันคือฉงชิ่ง) ใช้เวลาถึง 53 วัน หรือกรณีของเสรีไทยเป็นสายลับเดินเท้าใช้ลาบรรทุกวิทย์เครื่องรับเครื่องส่งจากเมืองซือเหมา มณฑลยูนนาน มาถึงบ้านด่าน อ.เชียงแมน จ.ลำปาง (ตรงข้ามหลวงพระบาง) ใช้เวลาเดินทางไปตามเส้นทาง เผชิญกับไข้ป่า และการตกเขา กลับหลวงทาง ใช้เวลาถึง 120 วัน ปฏิบัติการล้มเหลวเพราะถูกจับและถูกตำรวจยิงตาย เสรีไทยจากลิเวอร์พูล ใช้เวลาเดินทางด้วยเรือสินค้าฮอลันดา 97 วัน จึงถึงเมืองบอมเบย์ในอินเดีย เพราะต้องคอยหลบหลีกเรือดำน้ำข้าศึกและพญาลมมรสุมและพายุ

โครงสร้างการบริหารขบวนการเสรีไทย

หัวหน้าขบวนการเสรีไทยในหนังสือของนายฉันทนา (มาลัย ชูพินิจ) เรียกว่า “ประมุข” คือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้เคยเป็นมันสมองของการปฏิวัติ 2475 และหัวหน้าฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร เคยเป็น รมต.ต่างประเทศ และ รมต.คลัง) ท่านเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2477 จึงมีลูกศิษย์มากเป็นผู้พิพากษา อัยการ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ตำรวจ ทนายความ และ ส.ส. ขณะนั้นท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงมีबारมีมาก จนแกนนำยกย่องให้ท่านเป็นประมุขของขบวนการเสรีไทย มี พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส (หลวงอดุล อดุลเดชจรัส 2437-2512) ซึ่งเป็นสมาชิกคณะราษฎร ซึ่งขณะนั้นยังเป็นอธิบดีกรมตำรวจและ รมช.มหาดไทย ตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้รับยกย่องเป็นรองประมุข ท่านผู้นี้มีบทบาทช่วยเหลือ สายลับของเสรีไทยที่เดินทางจากต่างประเทศเข้ามาติดต่อกับ ดร.ปรีดี ตั้งแต่แรก

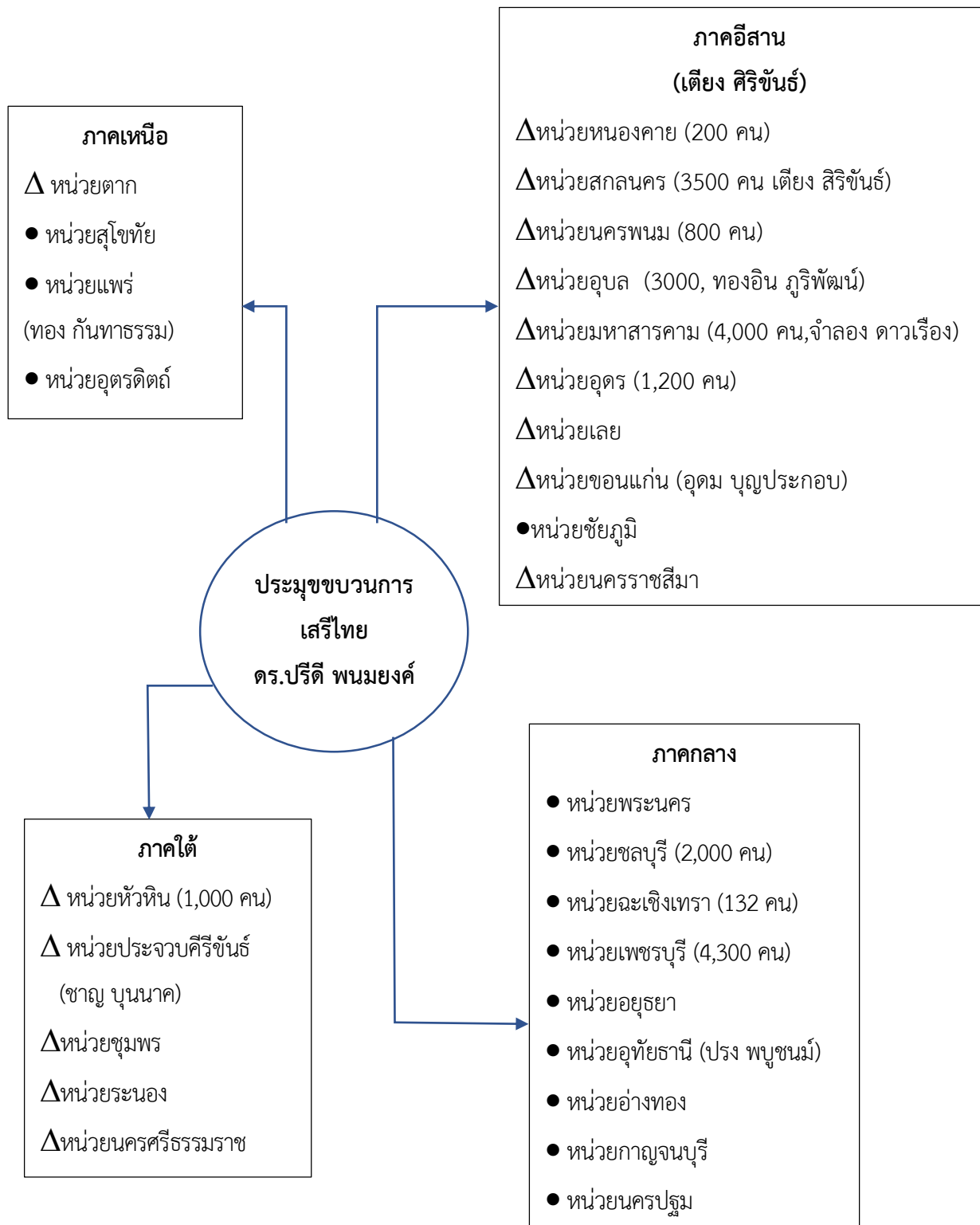

ที่มา (สร้างจากข้อมูลใน นายฉันทนา, 2507: 248-249)

ยังในการดูแลเสรีไทยไม่ให้ตกในมือของญี่ปุ่น และในการหาข่าวที่ตั้งกำลังพลการเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่น โดยวิธีตำรวจส่งข้อมูลให้เสรีไทยส่งผ่านไปให้สัมพันธมิตร นายทวี บุญยเกตุ ซึ่งเป็นผู้กว้างขวางในวงราชการ เพราะเคยเป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมาเป็นเวลานาน เป็นหัวหน้าพลพรรคเสรีไทยจะเป็นผู้ประสานงานกับรัฐบาล และยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ จึงใช้ศึกษาธิการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ครู เป็นจำนวนมากมาฝึกเป็นเสรีไทย นาวาเอกบุญศุภผลาศัย (หลวงศุภผลาศัย) เป็นหัวหน้าอาสาพลเรือนของเสรีไทย ได้เป็น ร.ม.ต.มหาดไทย ในรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์อำนาจของท่านชักนำให้ข้าหลวงประจำจังหวัด (ปัจจุบันคือ ผู้ว่าราชการจังหวัด) และนายอำเภอ มาเป็นเสรีไทย ซึ่งนับว่าเป็นเครือข่ายที่สำคัญมาก เพราะนายอำเภอปกครองกำนันผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ จำนวนเสรีไทยจึงขยายตัวอย่างรวดเร็วตั้งแต่นายควง มาเป็นนายกรัฐมนตรี (1 สิงหาคม 2487 – 31 สิงหาคม 2488) นอกจากนี้ยังได้ ส.ส.อีสานโดยเฉพาะนายเตียง ศิริขันธ์ ส.ส.สกลนคร เป็นหัวหน้าเสรีภาคอีสาน นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ ส.ส.อุบล และนายจำลอง ดาวเรือง ส.ส. 3 สมัย มหาสารคาม เป็นหัวหน้าเสรีไทยในจังหวัดที่ว่า 3 จังหวัด นี้มีเสรีไทยถึง 10,500 คน

เนื่องจากขบวนการเสรีไทยเป็นองค์กรลับ ทางทหารและการเมืองที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย ดังนั้นจึงมีค่าใช้จ่าย จึงต้องมีการทำบัญชีและผู้รับผิดชอบ คือ นายวิจิตร ลุลิตานนท์ ซึ่งเป็นเลขาธิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อยู่ก่อนแล้วมาเป็นหัวหน้าการเงินและพลาธิการของเสรีไทย และ ดร.ทวี ตะเวทิกุล อธิบดีกรมการค้า เป็นหัวหน้าเศรษฐกิจและการคลังของเสรีไทยค่าใช้จ่ายของเสรีไทยทั้งหมด รวมทั้งส่งทูตลับเดินทางไปประสานงานกับมหาอำนาจ เป็นเวลาทั้งสิ้น 15,088,996,200 บาท เนื่องจากเป็นองค์กรลับ การติดต่อในระหว่างองค์กรและกับสัมพันธมิตร จึงใช้ชื่อปลอมทุกคน เช่น ดร.ปรีดี พนมยงค์ ชื่อปลอมว่า รุธ พล.ต.อดุล ใช้ชื่อปลอมว่า ปุเลา กับอังกฤษ ใช้ เบตต์กับอเมริกัน สำหรับเสรีไทย ในส่วนภูมิภาคบริหารโดยท่านหัวหน้าเสรีไทยในจังหวัดมีทั้งข้าหลวงประจำจังหวัด (เช่น จ.ขอนแก่น จ.อุทัยธานี จ.ประจวบคีรีขันธ์) และ ส.ส. เช่น จังหวัดสกลนคร อุบลราชธานี มหาสารคาม ดังปรากฏในโครงสร้าง (ข)

โครงสร้าง (ข) ขบวนการเสรีไทยส่วนภูมิภาค

ตัวเลขคือจำนวนเสรีไทยใน 10 หน่วย = 20,132

จ.ไม่มีตัวเลขเพราะเป็นหน่วยตั้งใหม่ 18 หน่วย

หรือ สมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และยังไม่รวมตำรวจ

ทหารอีกจำนวนมากที่เป็นเสรีไทย

△ เขตรับผิดชอบของอังกฤษในการฝึกทหารเสรีไทย

- เขตรับผิดชอบของอเมริกาในการฝึกทหารเสรีไทย ซึ่งคนในวงเล็บคือหัวหน้าเสรีไทย

ตารางที่ 5 เขตรับผิดชอบในการฝึกทหารเสรีไทยของอังกฤษและอเมริกัน

เขตรับผิดชอบในการฝึกเสรีไทยของอังกฤษ	เขตรับผิดชอบในการฝึกเสรีไทยของอเมริกัน
ภาคเหนือ 1. ดาก	1. สุโขทัย 2. แพร่ 3. อุตรดิตถ์
ภาคอีสาน 1. สกลนคร 2. อุบล 3. หนองคาย 4. นครราชสีมา 5. เลย 6. ขอนแก่น 7. นครพนม 8. มหาสารคาม	1. ชัยภูมิ
ภาคกลาง 1. พระนคร	1. เพชรบุรี 2. ชลบุรี 3. ฉะเชิงเทรา 4. ปราจีน 5. อุดรธานี 6. อ่างทอง 7. อุทัยธานี 8. สุพรรณบุรี 9. นครปฐม 10. กาญจนบุรี
ภาคใต้ 1. ประจวบคีรีขันธ์ 2. ชุมพร 3. ระนอง 3. นครศรีธรรมราช	-
รวม 14 จังหวัด	14 จังหวัด

ที่มา (ฉันทนา, 2507: 274; ปรีดี พนมยงค์, 2458: 175-17)

อนึ่งในช่วงปี 2488 ซึ่งเป็นช่วงท้ายของสงครามสัมพันธมิตร เร่งส่งอาวุธมาให้เสรีไทยเป็นจำนวนมาก ตามแผนที่จะให้เสรีไทยโจมตี ญี่ปุ่นในเดือนพฤศจิกายน 2488 (ตอนคิดแผนสหรัฐยังไม่ได้ทดลองระเบิดปรมาณูชุดแรก ในเดือน กรกฎาคม 2488) การใช้วิธีทิ้งอาวุธ มากับร่ม ส่งอาวุธได้น้อยและบางส่วนเสียหาย เพราะ เครื่องบินต้องบินกลับเลย ต้องมีน้ำมันมาก เพื่อดอนบินกลับ จึงให้เสรีไทยสร้างสนามบิน

ลำดับจำนวนมากภาคอีสาน คือ ที่สกลนคร 2 แห่ง ที่สนามบินด้วยวงแหวน สนามบินเกือกม้า นครพนม 2 แห่ง มีสนามบินค้ายนาโป่ง และสนามบินปลาปาก ที่กาฬสินธุ์ 1 แห่ง คือ สนามบินนาคู จ. เลย 1 แห่ง คือ สนามบินภูเขียว (ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดชัยภูมิ) จังหวัดขอนแก่น 1 แห่ง คือ สนามบินโนนทัน จ.อุบลราชธานี 3 แห่ง คือ สนามบินกุดเชียงหมี อ.เดชอุดม สนามบินเขมราฐ และสนามบินสุวรรณาวาริ รวม 10 แห่ง ที่ จ.ตาก 1 แห่ง จ.เพชรบุรี 1 แห่ง ที่สนามบินท่าตะคร้อ

เพื่อให้การฝึกวิชาการทหารให้เสรีไทย มีประสิทธิภาพ แต่ละหน่วย (จังหวัด) จะมีทหารของสัมพันธมิตร 15 คน เป็นครูฝึก เพราะอาวุธระเบิดที่ส่งมา เป็นของรุ่นใหม่ ทหารไทยรู้เป็นบางส่วน และสัมพันธมิตร ต้องการให้อาวุธเหล่านี้ถึงมือเสรีไทยจริง ๆ จึงส่งครูฝึกและแบ่งพื้นที่การฝึกเท่า ๆ กันระหว่าง โดยอังกฤษกับอเมริกัน ได้ประเทศละ 14 จังหวัด พื้นที่ของอังกฤษ ส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคใต้และอีสานส่วนพื้นที่ของอเมริกัน ส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคกลางและภาคเหนือ

คุณูปการของขบวนการเสรีไทยต่อสัมพันธมิตรและประเทศไทย

1. คุณูปการต่อสัมพันธมิตร

คุณูปการที่สำคัญของเสรีไทยต่อฝ่ายสัมพันธมิตร คือ การให้ข้อมูลข่าวสารทางทหาร แม่นยำ แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อโจมตีญี่ปุ่น ข้อมูลที่ฝ่ายสัมพันธมิตรต้องการมีหลายด้าน ตั้งแต่ดินฟ้า อากาศ ซึ่งใช้ในการโจมตีทางอากาศในวันที่ฟ้าเปิด (ซึ่งจะทำได้ถ้าฟ้าปิด) ข้อมูลทางยุทธศาสตร์ได้แก่ที่ตั้งกอง ทหารของญี่ปุ่น ที่ตั้งคลังอาวุธและเชื้อเพลิง การเคลื่อนย้ายทหาร อาวุธ เชื้อเพลิง ข้อมูลจากเสรีไทย แม่นยำมากเพราะเสรีไทยได้ข้อมูลจากการทำงานร่วมกัน ระหว่างเสรีไทยกับตำรวจสันติบาล ซึ่งตำรวจมี เสรีที่จะเดินทางไปที่ไหน ๆ ได้สะดวก ตำรวจบางคนที่เป็นเสรีไทย ได้ปลอมตัวเป็นแรงงานรับจ้าง ทำงาน ในค่ายทหารญี่ปุ่น (เช่นที่ สุราษฎร์ธานี) เพื่อจะดูว่า ในค่ายญี่ปุ่นมีกำลังเท่าไร แล้วรายงานให้เสรีไทยซึ่ง ได้รับการฝึกในเรื่องการอ่านพิกัดแผนที่ และการรับส่งวิทยุไปแจ้งให้ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งจะส่งเครื่องบินทิ้ง ระเบิด ยังจุดยุทธศาสตร์ที่เป็นเป้าหมาย ทำให้เป้าหมายถูกทำลาย ประเทศไทยไม่ได้รับความเสียหายมาก นัก และเสรีไทยยังรายงานผลการทิ้งระเบิดไปให้สัมพันธมิตร ทราบอีกครั้งด้วย

นอกจากนี้เวลาเฉลี่ยศึกษาที่ญี่ปุ่นหลอมมาบังคับสร้างทางรถไฟสายมรณะ เฉลยศึกบางส่วนทนไม่ได้ก็หนีออกมา เสรีไทยและคนไทยที่มีความเมตตาต่อคนทุกซ์คนยาก ก็ได้ช่วยนำเฉลยศึกไปหลบซ่อนให้อาหาร ยารักษาโรค และส่งไปยังดินแดนของฝ่ายสัมพันธมิตรและยังช่วยนักบินของสัมพันธมิตรที่เครื่องบินตกไปส่งยังพื้นที่ปลอดภัย

กองทัพเสรีไทย 8 หมื่นคนที่ครูฝึกซึ่งเป็นนายทหารอเมริกันและอังกฤษ กับนายทหารเสรีไทยที่ครูฝึกมาจากอังกฤษ สหรัฐและอินเดีย ได้เป็นกำลังสำคัญของฝ่ายสัมพันธมิตร และพร้อมที่จะต่อกรกับฝ่ายญี่ปุ่นหลังจากฝึกมา 6 เดือน พร้อมกันในเดือนพฤษภาคม 2488 แต่ฝ่ายสัมพันธมิตรแจ้ง ดร.ปรีดี พนมยงค์ ว่าอย่าเพิ่งลงมือ จนกว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะพร้อม ตามแผนการทางทหารของฝ่ายสัมพันธมิตร จะให้กองทัพเสรีไทยลูกฮือ โจมตีญี่ปุ่นพร้อมกันในเดือนพฤศจิกายน 2488 แล้วกองทัพสัมพันธมิตร จะโจมตีครั้งใหญ่ต่อกองทัพญี่ปุ่นทางทิศตะวันตกของไทย ศักยภาพครั้งนี้จะทำให้กองทัพญี่ปุ่นเสียเปรียบ แต่กองทัพเสรีไทยก็คงจะเสียหายไม่น้อย เพราะความแข็งแกร่งและจำนวนน้อยกว่าญี่ปุ่นราว 20% แต่โชคดีที่สหรัฐทิ้งระเบิดปรมาณู ญี่ปุ่น 2 ลูก ในวันที่ 6 และ 9 สิงหาคม 2488 ก่อนกำหนดที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะให้กองทัพไทย จะลูกฮือโจมตีญี่ปุ่น ในเดือนพฤศจิกายน 2488 (ก่อนกำหนด 3 เดือน) การรบนองเลือดระหว่างกองทัพเสรีไทยกับกองทัพญี่ปุ่นในเดือนพฤศจิกายน 2488 จึงมิได้เกิดขึ้น แต่กระนั้นความร่วมมือของกองทัพเสรีไทยที่จะต่อกรกับญี่ปุ่นก็ถือเป็นคุณูปการที่ประเทศไทยมีต่อฝ่ายสัมพันธมิตรให้เห็นในความมุ่งมั่นของเสรีไทย

2. คุณูปการต่อประเทศไทย

การตั้งขบวนการเสรีไทยทั้งในสหรัฐ อังกฤษและไทยเป็นกำลังใจให้ฝ่ายสัมพันธมิตรว่าพวกเขามีพันธมิตร คือ คนไทยก่อนประเทศอยู่ฝ่ายเขา และเป็นหลักฐานสำคัญว่า คนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นด้วยกับ การเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น มาแต่ต้น โดยเฉพาะการที่รัฐบาลไทย (จอมพล ป.) ประกาศสงครามกับสหรัฐและอังกฤษ ซึ่งสหรัฐก็เชื่อมาแต่ต้นว่า ประเทศไทยถูกกองทัพญี่ปุ่นบีบให้รัฐบาลไทยเซ็นสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และยังบีบให้ไทย ประกาศสงครามกับสหรัฐและอังกฤษ สหรัฐจึงไม่ประกาศสงครามตอบ ความเชื่ออันนี้เองรัฐบาลสหรัฐมีมาตลอดสงคราม ซึ่งเป็นผลดีอย่างมากต่อไทย นอกจากการตั้งเสรีไทยมาช่วยสัมพันธมิตรแล้ว หัวหน้าขบวนการเสรีไทยยังได้ส่งผู้แทนไปเจรจากับรัฐบาลสหรัฐ 3 ชุด คือ ชุดของนายดิเรก ชัยนาม ชุดของ ดร.กนต์ธีร์ ศุภมงคล ร่วมกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และชุดของ พระพิศาล สุธุมวิท ซึ่งล้วนเป็นเสรีไทย ระดับแนวหน้า เพื่อให้สหรัฐรับรองเอกราช ของไทยเมื่อสงครามยุติลง ส่วนอังกฤษ ไก่ธรัฐบาลไทยที่ประกาศสงครามกับเขา ทำให้อังกฤษแพ้ญี่ปุ่นอย่างรวดเร็ว ในเวลา อังกฤษจึงประกาศสงครามกับไทย และถือว่าไทยเป็นชาติศัตรู

เมื่อสงครามยุติในวันที่ 14 สิงหาคม 2488 แม้ไทยจะประกาศสันติภาพในวันที่ 16 สิงหาคม 2488 ว่า ไทยประกาศสงครามไปนั้น มิใช่เจตจำนงค์ของชาวไทย และเป็นโมฆะ เพราะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มิได้ลงนามในประกาศสงคราม ครบทุกคน (ดร.ปรีดี พนมยงค์ มิได้ลงนาม) อีกทั้งไทยรีบคืนดินแดนที่ได้มาจากอังกฤษ 6 จังหวัด (แม้กระนั้นอังกฤษยังโปรไทยอยู่) และบีบบังคับให้ไทยลงนามใน

สัญญาเป็นเมืองขึ้นอังกฤษ ดร.ปรีดี รู้ว่าอเมริกันมีอำนาจเหนืออังกฤษ ไทยต้องวังเดิมขอรับรองรัฐบาลและสื่อมวลชนสหรัฐ ช่วยกดดันรัฐบาลอังกฤษให้ผ่อนปรนกับไทย ซึ่งอังกฤษก็ต้องยอมอ่อนทาทิ้ง ไม่เอาไทยเป็นเมืองขึ้นแต่ต้องให้ข่าวสารแก่อังกฤษ 3 ล้านต้น ตามข้อตกลงไทย-อังกฤษ 1 มกราคม 2489 (ภายหลังอังกฤษยอมซื้อในราคาถูก) และให้อังกฤษยึดทางรถไฟสายมรณะไปขาย อังกฤษจึงยอมเลิกอายัดเงินและทรัพย์สินของรัฐบาลไทยที่อายัดไว้ ระหว่างสงคราม และเลิกสถานะสงครามกับไทยโดยสมบูรณ์

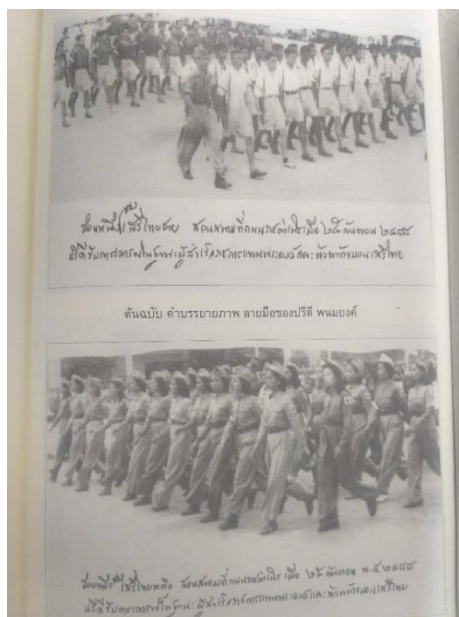
หนึ่งในการประชุมมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตรที่พอทสดัม (ก.ค.-ส.ค. 2488) สหรัฐจะมอบให้อังกฤษปลดอาวุธญี่ปุ่นในไทยและอินโดจีนใต้เส้นขนานที่ 16 ให้จีนปลดอาวุธเหนือเส้นขนานที่ 16 (ประมาณ จ.พิจิตร) พอสงครามยุติอย่างกะทันหันในวันที่ 14 สิงหาคม 2488 กองทัพจีนเคลื่อนไหวจะมาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น ตั้งแต่ จ.พิจิตร ขึ้นไป ดร.ปรีดี หัวหน้าเสรีไทยรีบแจ้งให้สหรัฐทราบ ว่า ถ้ากองทัพจีนเข้ามาเมืองไทยมีคนจีนมาก จะมีความไม่สงบเรียบร้อยเกิดขึ้น ขอให้อังกฤษเท่านั้นปลดอาวุธญี่ปุ่น สหรัฐจึงออกคำสั่ง วันที่ 2 กันยายน 2488 ให้กองทัพญี่ปุ่นในไทยยอมจำนนกับกองทัพอังกฤษ กองทัพจีนไม่ต้องเข้ามา คำสั่งนี้ทำให้ไทยไม่ต้องถูกแบ่งเป็น 2 ประเทศ แบบที่เกิดขึ้นในเยอรมันและเกาหลี

ผู้เขียนเห็นด้วยกับ ศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่สรุปคุณค่าของเสรีไทยว่า 1) จะทำให้ไทยไม่ถูกถือว่าเป็นประเทศที่แพ้สงคราม 2) ปลุกจิตสำนึกและระดมพลังของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตของประเทศ ดร.ปรีดีและผู้นำเสรีไทยต่างยอมรับว่าชาวบ้านมีบทบาทสำคัญยิ่งในขบวนการเสรีไทย ท่านเหล่านี้ คือ วีรบุรุษในประวัติศาสตร์ไทย

ภาพที่ 12 การสวนสนามของเสรีไทยที่ถนนราชดำเนิน 25 ก.ย.2488

ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 271)

ภาพที่ 13 การสวนสนามของเสรีไทยที่ถนนราชดำเนิน 25 ก.ย. 2488

ที่มา (ปรีดี พนมยงค์, 2558: 272)

สรุป

ขบวนการเสรีไทยเกิดขึ้นในสหรัฐ อังกฤษ และไทย ในเวลาที่ใกล้เคียงกัน คือ หลังจากกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม 2488 ไม่กี่วัน มีเป้าหมายอย่างเดียวกัน คือต่อต้านญี่ปุ่น ในขณะที่รัฐบาลไทยโดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยอมเซ็นสัญญาให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย และยังเซ็นสัญญาเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับสหรัฐและอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม 2485 การตั้งขบวนการเสรีไทย จะต้องใช้กำลังคนในประเทศไทยเป็นหลัก แต่ขาดอาวุธและทักษะการรบจึงต้องอาศัยความช่วยเหลือ จากฝ่ายสัมพันธมิตร ขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยจึงพยายามประสานงานกับเสรีไทยในต่างประเทศและฝ่ายสัมพันธมิตร (สหรัฐ อังกฤษ จีน) ซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและใช้เวลานาน เพราะขบวนการเสรีไทย เป็นองค์กรลับ ไม่สามารถใช้ช่องทางติดต่อตามปกติ คือ โทรเลขกับสถานทูตไทย ในสหรัฐและอังกฤษได้เพราะอยู่คนละฝ่าย และทางกระทรวงการต่างประเทศได้ เปลี่ยนรหัสการติดต่อจึงต้องใช้วิธีส่งผู้แทนปลอมตัวเป็นสายลับลักลอบเดินทางไปติดต่อเสรีไทยในสหรัฐและอังกฤษ ยังเสียเวลาฝึกวิชาทหาร และการใช้วิทยุและรหัสให้กับนักศึกษาที่เป็นเสรีไทย ซึ่งใช้เวลาถึง 1 ปีครึ่ง และส่งสายลับเหล่านี้ เดินทางไปมาติดต่อกับเสรีไทยในประเทศ จึงใช้เวลาถึง 979 วันนับจากกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย จึงสามารถสื่อสารกันได้ทางวิทยุลับระหว่างเสรีไทยในประเทศกับอังกฤษ และใช้เวลาถึง

1067 วัน (นับจากกองทัพญี่ปุ่นบุก) เสรีไทย จึงได้รับอาวุธล็อตแรก จากฝ่ายสัมพันธมิตร เสรีไทยได้ใช้เวลาเพียง 6 เดือน (180 วัน) ระดมพลเสรีไทยมาไว้ถึง 8 หมื่นคน และฝึกทักษะการรบจนมีความพร้อมที่จะโจมตีกองทัพญี่ปุ่นตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม 2488 เป็นต้นไป แต่ช่วงนั้นกองทัพสัมพันธมิตรยังไม่พร้อมที่จะส่งกองทัพบกมาตีกระหนาบญี่ปุ่น จึงบอกเสรีไทยว่า สัมพันธมิตร พร้อมที่จะช่วยเสรีไทยในเดือนพฤศจิกายน 2488 จึงให้เสรีไทยใช้กำลังกับญี่ปุ่นได้ในเดือนนั้น แต่โชคที่ญี่ปุ่นยอมแพ้เสียก่อนในวันที่ 14 สิงหาคม 2488 สงครามระหว่างเสรีไทยกับญี่ปุ่นจึงไม่เกิดขึ้น แต่ฝ่ายสัมพันธมิตรก็เห็นในความมุ่งมั่นของเสรีไทย ที่จะต่อต้านญี่ปุ่นจริง ๆ ดังนั้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ขบวนการเสรีไทย ซึ่งมีอายุ 3 ปี 10 เดือน (ธ.ค. 2484 – ก.ย. 2488) ก็ถูกยุบไป รัฐบาลไทยที่เคยอยู่ฝ่ายญี่ปุ่นจึงควรจะถูกปรับเป็นฝ่ายแพ้และถูกลงโทษ แต่เพราะมีเสรีไทยทำให้สหรัฐอเมริกาสนับสนุนรัฐบาลใหม่ของไทย ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ทุตไทยประจำสหรัฐเป็นนายกรัฐมนตรี มิให้ถูกอังกฤษปรับเป็นประเทศแพ้สงคราม ซึ่งจะต้องถูกลงโทษสถานหนัก คือ เป็นเมืองขึ้นอย่างน้อยระยะหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

กนต์ธีร์ ศุภมงคล. (2537). **การวิเทศนโยบายของไทย ระหว่างปี พุทธศักราช 2483 ถึง 2495**. กรุงเทพฯ: บริษัทโพสท์ พับลิชชิง.

กรมยุทธศึกษาทหาร. (2541). **ประวัติการรบของทหารไทย กรณีพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศส**. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมยุทธศึกษาทหาร.

กิลคริสต์, เซอร์ แอนดรูว์. (2527). **เสรีไทยจากอังกฤษ 136 รหัส: ขาว. แปลโดย ดุสิต บุญธรรม**. กรุงเทพฯ: สันติภาพ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2549). **เพื่อชาติเพื่อ humanity การกิจของวีรบุรุษเสรีไทย จำกัด พลาญกูรในการเจรยากับสัมพันธมิตร**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

เชิญ คงสบาย. (2533). **การปฏิบัติหน้าที่ราชการงานใต้ดินของพลตำรวจผู้หนึ่ง ใน บันทึกงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

แถมสุข นุ่มนนท์. (2521). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง**. กรุงเทพฯ: ดวงกลม.

นริศ จรัสจรรยาวงศ์. (2554). **คณะราษฎรจากลานพระบรมรูปทรงม้าสู่วัดประชาธิปไตย. จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, 6-33**.

ประภัทร์ จันทเขต และคณะ. (2525). **ประวัติกองทัพไทยในรอบ 200 ปี พ.ศ. 2325-2525**. กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร.

- ปรีดี พนมยงค์. (2521). **หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- _____. (2533). การก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นและเสรีไทย. ใน **บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- _____. (2558). **โมฆสงคราม บันทึกสัจจะประวัติศาสตร์ที่ยังไม่เคยเปิดเผยของวีรบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ปรีดี พนมยงค์.
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2533). ทหารชั่วคราว. ใน **บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย** กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- พัฒพงศ์ (จันท) รินทกุล. (2533). เมื่อข้าพเจ้าโดยสารเรือดำน้ำมาสู่บราซการลับในเมืองไทย. ใน **บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มาลัย ชูพินิจ. (2522). **X.O. GROUP เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย** กรุงเทพฯ: สำนักเชษฐบุรุษ.
- _____. (2544). **บันทึกจอมพล**. กรุงเทพฯ: กระทั่ง.
- สมพงษ์ พลสุรย์, สมบัติ ภูกาญจน์ และรวีวรรณ ภาพรต. (2538). **ขบวนการเสรีไทย**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. (2532). **ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481 ถึง 2492**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา.
- _____. (2564). **จากแฟ้ม เอกสารลับที่สุด : เผย ข้อมูลให้ทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ของหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (NARA)** กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช).
- สวัสดิ์ ตราชู. (2527). **ลับสุดยอด เมื่อข้าพเจ้าเป็นเสรีไทย กับขุนพลภูพาน เตียง ศิริจันทร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิษณุ.
- สวัสดิ์ ศรีสุข. (2533). เล่าเรื่องปฏิบัติการเสรีไทย ส่วนตัว. ใน **บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย** กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- อัศวิน จินตกานนท์. (2554). **สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำไมไทยจึงไม่แพ้**. กรุงเทพฯ: กลุ่มบริษัทพิมพ์.
- อาเคโตะ นากามูระ. (2555). **ผู้บัญชาการชาวพุทธ ความทรงจำของนายพล นากามูระ เกี่ยวกับเมืองไทย สมัยสงครามโลกมหาเอเชียบูรพา**. แปลโดย เออีจิ มุราชิมะ และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์. กรุงเทพฯ: มติชน.